

اصول قانون اساسی

در تونظرات شورای نگهبان

عنوان

اصل یکصد و سیزدهم

شماره مسلسل: ۱۳۹۴۰۰۲۶

تاریخ: ۱۳۹۴/۳/۶

پژوهشکده شورای نگهبان

شناسنامه

عنوان:

اصول قانون اساسی در پرتو نظرات شورای نگهبان

اصل یکصد و سیزدهم

تدوین:

محمد صالحی

ناظر علمی:

کاظم کوهی

گروه تدوین نظرات و مبانی آراء شورای نگهبان

شماره مسلسل: ۱۳۹۴۰۰۲۶

تاریخ انتشار: ۱۳۹۴/۳/۶

پژوهشکده شورای نگهبان

فهرست مطالب

- ۲ اصل یکصد و سیزدهم.....
- ۲ ۱- نظرات شورای نگهبان در خصوص مصوبات مجلس شورای اسلامی.....
- ۲ ۱-۱- طرح اداره سازمان صدا و سیماي جمهوری اسلامی ایران.....
- ۲ ۱-۲- طرح تعیین حدود وظایف و اختیارات و مسئولیت‌های ریاست جمهوری اسلامی ایران.....
- ۴ ۱-۳- طرح اداره سازمان صدا و سیماي جمهوری اسلامی ایران.....
- ۴ ۱-۴- لایحه اصلاح مواد فصل دوم قانون تعیین حدود وظایف و اختیارات و مسئولیت‌های ریاست جمهوری اسلامی ایران تحت عنوان «مسئولیت رئیس جمهور در اجرای قانون اساسی».....
- ۵ ۱-۵- لایحه مدیریت خدمات کشوری.....
- ۷ ۲- نظرات شورای نگهبان در خصوص اساسنامه‌های مصوب هیئت وزیران.....
- ۸ ۳- نظرات تفسیری و مشورتي شورای نگهبان.....
- ۸ ۳-۱- استفسار رئیس جمهور.....
- ۱۰ ۳-۲- استفسار عضو حقوق‌دان شورای نگهبان.....
- ۱۲ ۴- نظرات شورای نگهبان در پاسخ به استعلامات اشخاص حقیقی و حقوقی.....
- ۱۲ ۴-۱- استعلام شورای عالی قضایی.....
- ۱۲ ۴-۲- استعلام مشاور رئیس جمهور و رئیس هیئت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی.....
- ۱۸ ۵- تذکرات ارشادی و قانونی شورای نگهبان.....
- ۱۸ ۵-۱- سرنوشت نهادها و سازمان‌های مستقل یا وابسته به نخست‌وزیری و وزارت مشاور و اظهارنظر در نحوه عمل منطبق با قانون اساسی نسبت به این دستگاه‌ها.....
- ۲۲ ۵-۲- اجرای اصل یکصد و سیزدهم قانون اساسی.....
- ۳۱ ۵-۳- مغایرت بخشنامه نخست‌وزیر با قانون اساسی.....
- ۳۲ ۵-۴- عدم صلاحیت یکی از نمایندگان مجلس.....
- ۳۳ ۵-۵- تقدیم لایحه برای اصلاح لایحه قانونی حفظ امنیت اجتماعی.....
- ۳۴ ۵-۶- مغایرت یکی از مصوبات هیئت وزیران با قانون اساسی.....
- ۳۷ ۵-۷- انتصاب رئیس سازمان بازرسی کل کشور به امر بازرسی انتخابات مجلس شورای اسلامی.....

اصل یکصد و سیزدهم

مصوب ۱۳۶۸: پس از مقام رهبری، رئیس جمهور عالی ترین مقام رسمی کشور است و مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می شود، بر عهده دارد.

اصل سابق (مصوب ۱۳۵۸): پس از مقام رهبری، رئیس جمهور عالی ترین مقام رسمی کشور است و مسئولیت اجرای قانون اساسی و تنظیم روابط قوای سه گانه و ریاست قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می شود، بر عهده دارد.

۱- نظرات شورای نگهبان در خصوص مصوبات مجلس شورای اسلامی

۱-۱- نظر شماره م/۴۰ / ص مورخ ۱۳۵۹/۹/۲۵ شورای نگهبان در خصوص طرح اداره سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۹/۱۰ مجلس شورای اسلامی:

۱-۱-۱- در مورد بند (ب) ماده (۲)،^(۱) به اکثریت آرا به این شرح اظهار نظر و مغایر قانون اساسی تشخیص داده شد: با توجه به اصول ۵۷ و ۱۱۳ قانون اساسی که رئیس جمهور را پس از مقام رهبری عالی ترین مقام رسمی کشور و تنظیم کننده روابط قوای سه گانه دانسته و با عنایت به اصول ۱۳۴ و ۱۳۸ و ۱۲۶ که مباشرت تنظیم اداره امور کشور و اجرای قوانین را از آن هیئت وزیران می داند، تجزیه رأی قوه مجریه به سه رأی رئیس جمهور، نخست وزیر و اکثریت وزرا برای تعیین نماینده قوه مجریه در اداره سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران و دخالت دادن رأی رئیس جمهور و آن را در کنار رأی نخست وزیر و اکثریت وزرا قرار دادن، با قانون اساسی مطابقت ندارد و بنابراین بند (ب) ماده (۲) قانون صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران مغایر قانون اساسی است.

۲-۱- نظر شماره ۶۰۶۱ مورخ ۱۳۶۵/۳/۱ شورای نگهبان در خصوص طرح تعیین حدود وظایف و اختیارات و مسئولیت های ریاست جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۵/۲/۱۶ مجلس شورای اسلامی:

۱. برای آگاهی تفصیلی نسبت به مستندات قانونی این نظر، رجوع کنید به همین مجموعه، ذیل اصل پنجاه و هفتم، شماره ۱-۱.

۱-۲-۱- نظر به اینکه تعیین حدود و ضوابط به صورتی که موجب تقیید یا توسعه اختیارات رئیس جمهور باشد با قانون اساسی مغایرت دارد، ماده (۱)^(۱) که اختیارات و وظایف را به شرح مواد آتی قرار می‌دهد، با توجه به ایراداتی که بر بعض آن مواد بر این اساس وارد است، مغایر با قانون اساسی است.

۱-۲-۲- ماده (۶)^(۲) از لحاظ اینکه مستلزم توسعه در اختیارات رئیس جمهوری و تقیید اختیارات قانونی دولت است، با قانون اساسی مغایرت دارد.

۱-۲-۳- ماده (۱۷) و تبصره آن،^(۳) مستفاد از قانون اساسی این است که رئیس

۱. ماده ۱- در اجرای اصول شصتم و یکصد و سیزدهم قانون اساسی، رئیس جمهور در مقام ریاست قوه مجریه دارای اختیارات و وظایف به شرح مواد آتی می‌باشد.

مصوبه اصلاحی (نهایی) مورخ ۱۳۶۵/۸/۲۲ مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

ماده ۱- در اجرای قانون اساسی (در ارتباط با اختیارات و وظایف ریاست جمهوری)، بخشی از اختیارات و وظایف رئیس جمهور به شرح مواد آتی می‌باشد.

۲. ماده ۶- در جهت اجرای اصول شصتم (اعمال قوه مجریه از طریق رئیس جمهور) و یکصد و سیزدهم (ریاست قوه مجریه بر عهده رئیس جمهور) قانون اساسی، لوایح قانونی قبل از تصویب هیئت وزیران باید به اطلاع رئیس جمهور برسد تا در صورت لزوم نقطه‌نظرها و پیشنهادات اصلاحی خود را در جلسه هیئت وزیران (موضوع ۱۲۷ قانون اساسی) طرح نماید.

مصوبه اصلاحی (نهایی) مورخ ۱۳۶۵/۸/۲۲ مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

ماده (۶) حذف شد.

۳. ماده ۱۷- در صورت توقف یا عدم اجرای اصلی از اصول قانون اساسی، رئیس جمهور مراتب را به اطلاع بالاترین مقام مسئول مربوطه می‌رساند و علت توقف یا عدم اجرا را خواستار می‌گردد. مقام مسئول موظف است پاسخ خود را مشروحاً و با ذکر دلیل به اطلاع رئیس جمهور برساند. در صورتی که پس از بررسی به تشخیص رئیس جمهور توقف یا عدم اجرا ثابت گردد، نسبت به اجرای اصل یا اصول مربوطه و رفع عوارض ناشی از تخلف، اقدام و در صورتی که تخلف مربوط به نخست‌وزیر و وزرا باشد به مجلس شورای اسلامی ارجاع می‌دهد و در غیر این صورت پرونده امر به مرجع صالح ارسال خواهد شد.

تبصره- در قوه مجریه مکاتبه از طریق نخست‌وزیر خواهد بود.

مصوبه اصلاحی (نهایی) مورخ ۱۳۶۵/۸/۲۲ مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

ماده ۱۴- در صورت توقف یا عدم اجرای اصلی از اصول قانون اساسی، رئیس جمهور در اجرای وظایف خویش برای اجرای قانون اساسی به نحو مقتضی اقدام می‌نماید و برای این منظور می‌تواند مراتب را به اطلاع بالاترین مقام مسئول مربوطه برساند و علت توقف یا عدم اجرا را خواستار گردد. مقام مسئول موظف است پاسخ خود را مشروحاً و با ذکر دلیل به اطلاع رئیس جمهور برساند. در

جمهور در مورد توقف یا عدم اجرای قانون اساسی به هر نحو مقتضی بداند عمل می‌نماید و حصر مذکور در این ماده نیز مغایر با قانون اساسی است.

۱-۲-۴- ماده (۱۸)^(۱) به نحو اجمال و ابهام اجرای یک دسته از اصول قانون اساسی را موکول به شرایط و امکانات خاص کرده، از لحاظ اینکه تشخیص فراهم شدن مقتضیات را به عهده رئیس جمهور می‌گذارد و از این حیث که مقصود از امکانات و مقتضیات خاص را بیان نمی‌کند، در حکم تقیید اصول قانون اساسی است و باید حذف شود.

۱-۲-۵- الزام رئیس جمهور در ماده (۲۰)^(۲) بر اقدام مذکور در آن ماده، مغایر با قانون اساسی است.

۱-۳- نظر شماره ۸۰/۲۱/۳۰۸۹ مورخ ۱۳۸۰/۱۰/۲۷ شورای نگهبان در خصوص طرح اداره سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران^(۳) مصوب

→

صورتی که پس از بررسی به تشخیص رئیس جمهور توقف یا عدم اجراء ثابت گردد، نسبت به اجرای اصل یا اصول مربوطه و رفع عوارض ناشی از تخلف، اقدام و در صورتی که تخلف مربوط به نخست‌وزیر و وزرا باشد به مجلس شورای اسلامی ارجاع می‌دهد و در غیر این صورت پرونده امر به مرجع صالح ارسال خواهد شد.

۱. ماده ۱۸- در مورد آن دسته از اصول قانون اساسی که که اجرای آن مستلزم شرایط، امکانات و مقتضیات خاص است، به محض رسیدن زمان مناسب، رئیس جمهور مراتب را به عالی‌ترین مقام مسئول تذکر می‌دهد و اجرای آن را خواستار می‌گردد. مقام مسئول موظف است موضوع را بررسی نموده و گزارش اجرای آن اصول را حداکثر ظرف دو ماه از تاریخ دریافت تذکر به رئیس جمهور برساند.

مصوبه اصلاحی (نهایی) مورخ ۱۳۶۵/۸/۲۲ مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

ماده (۱۸) حذف شد.

۲. ماده ۲۰- رئیس جمهور موظف است سالی یک‌بار آمار موارد توقف، عدم اجرا و نقض و تخلف از قانون اساسی را با تصمیمات متخذه تنظیم کند و به اطلاع مجلس شورای اسلامی برساند.

مصوبه اصلاحی (نهایی) مورخ ۱۳۶۵/۸/۲۲ مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

ماده ۱۶- رئیس جمهوری می‌تواند سالی یک بار آمار موارد توقف، عدم اجرا و نقض و تخلف از قانون اساسی را با تصمیمات متخذه تنظیم کند و به اطلاع مجلس شورای اسلامی برساند.

۳. گفتنی است این طرح، ابتدا با عنوان «طرح اصلاح قانون اداره صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۱۰/۰۸» به مجلس تقدیم شده است، لیکن عنوان آن در هنگام بررسی در مجلس، تغییر کرده است.

۳/۱۰/۱۳۸۰ مجلس شورای اسلامی:

۱-۳-۱- ماده (۳) و تبصره‌های آن ... اشکالات ذیل را دارد: ... تعیین سه نفر از اعضای هیئت دولت توسط رئیس جمهوری موضوع بند (ب)،^(۱) چون خارج از وظایف و اختیارات این مقام می‌باشد، مغایر اصل ۱۱۳ قانون اساسی شناخته شد.

۱-۴- نظر شماره ۸۲/۳۰/۲۹۴۴ مورخ ۱۳۸۲/۲/۱۷ شورای نگهبان در خصوص لایحه اصلاح مواد فصل دوم قانون تعیین حدود وظایف و اختیارات و مسئولیت‌های ریاست جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۵/۸/۲۲ مجلس شورای اسلامی تحت عنوان «مسئولیت رئیس جمهور در اجرای قانون اساسی» مصوب ۱۳۸۲/۱/۱۹ مجلس شورای اسلامی:

۱-۴-۱- [در] ماده (۱)^(۲) ... عموم عبارت «کلیه دستگاه‌های حکومتی» نسبت به دستگاه‌هایی که به نصّ قانون اساسی یا با اعمال اختیارات موضوع اصل ۵۷ قانون اساسی مستقیماً زیر نظر مقام معظم رهبری می‌باشند، مغایر اصول قانون اساسی از جمله اصول ۵۷، ۱۱۰، ۱۱۳ و ۱۷۵ شناخته شد.

۱-۴-۲- چون ظاهر ماده [۱]،^(۳) استقلال هیئت مذکور در مقام عمل است، لذا

۱. ماده ۳- اعضای شورای عالی سیاست‌گذاری صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران به شرح ذیل و برای مدت دو سال تعیین می‌گردند:

الف- ...

ب- سه نفر از اعضاء هیئت دولت به انتخاب رئیس جمهوری.

(در خصوص ایراد شورای نگهبان، اصلاحی از سوی مجلس انجام نشده و لذا این طرح، به سرانجام قانونی نرسیده است.)

۲. برای آگاهی تفصیلی نسبت به مستندات قانونی این نظر، رجوع کنید به همین مجموعه، ذیل اصل پنجاه و هفتم، شماره ۱-۴۲-۱.

۳. ماده ۱- متن زیر و تبصره ذیل آن به انتهای ماده (۱۳) اضافه می‌شود:

رئیس جمهور می‌تواند وظایف مربوط به نظارت، کسب اطلاعات، بازرسی، پیگیری و بررسی را از طریق هیئتی متشکل از افراد صاحب‌نظر در امور حقوقی و اجرایی به نام هیئت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، انجام دهد. کلیه دستگاه‌های حکومتی موظفند با هیئت منصوب از سوی رئیس جمهور همکاری لازم را نموده و به مکاتبات هیئت در ارتباط با قانون اساسی و چگونگی اجرا یا نقض آن در اسرع وقت مناسب، حداکثر ظرف مدت دو ماه از تاریخ وصول، پاسخ لازم را همراه با توضیحات کافی ارائه داده و کلیه اطلاعات، اسناد و مدارک درخواست‌شده را در اختیار هیئت قرار دهند و امکان بازرسی را فراهم نمایند.

اصل تشکیل چنین هیئتی خلاف اصل ۱۱۳ قانون اساسی شناخته شد.
 ۱-۴-۳- عبارت «هر یک از قوا و نهادهای حکومتی» [در ماده (۲)]،^(۱) همان ایرادات شرعی و قانون اساسی جزءهای ... (ب) [۱-۴-۱]، ... را دارد.
 ۱-۴-۴- این ماده [ماده ۳]^(۲) ایرادات جزءهای ... (ب) [۱-۴-۱]، ... را دارد.

۱-۵- نظر شماره ۸۵/۳۰/۲۰۷۴۹ مورخ ۱۳۸۵/۱۲/۱۳ شورای نگهبان در خصوص لایحه مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۵/۱۰/۱۳ کمیسیون مشترک

→

تبصره- متخلف به دادگاه صالح یا هیئت‌های رسیدگی به تخلفات اداری حسب مورد معرفی می‌شود و در صورت اثبات تخلف به مجازات سه ماه تا یک سال انفصال از خدمات دولتی محکوم خواهد شد.
 (در خصوص ایراد شورای نگهبان، اصلاحی از سوی مجلس انجام نشده و لذا این لایحه، به سرانجام قانونی نرسیده است.)

۱. ماده ۲- ماده (۱۴) به شرح زیر اصلاح و سه تبصره به آن الحاق می‌شود:
 ماده ۱۴- در صورت توقف، نقض یا عدم اجرای اصلی از اصول قانون اساسی، رئیس جمهور در اجرای وظایف خویش برای اجرای قانون اساسی به نحو مقتضی اقدام می‌نماید و برای این منظور می‌تواند ضمن دستور توقف تصمیمات و اقدامات انجام شده برخلاف قانون اساسی، مراتب را به اطلاع بالاترین مقام مسئول مربوطه در هر یک از قوا و نهادهای حکومتی برساند و علت توقف، نقض یا عدم اجرا را خواستار گردد. مقام مسئول موظف است در اسرع وقت مناسب، حداکثر ظرف مدت دو ماه پاسخ خود را مشروحاً و با ذکر دلیل به اطلاع رئیس جمهور برساند. در صورتی که پس از بررسی و تشخیص رئیس جمهور، توقف یا نقض یا عدم اجرا همچنان ثابت باشد، رئیس جمهور نسبت به اجرای اصل یا اصول مربوطه و رفع عوارض ناشی از تخلف، اقدام لازم را معمول و از جمله دستور توقف تصمیمات و اقدامات انجام شده برخلاف قانون اساسی را صادر می‌نماید و پرونده امر را برای تعقیب متخلف، به مراجع صالح اداری و قضایی ارسال می‌دارد. متخلف برای بار اول به یک تا سه سال و در صورت تکرار به انفصال دائم از خدمات دولتی محکوم می‌شود.

(در خصوص ایراد شورای نگهبان، اصلاحی از سوی مجلس انجام نشده و لذا این لایحه، به سرانجام قانونی نرسیده است.)

۲. ماده ۳- ماده (۱۵) به شرح زیر اصلاح می‌شود:
 ماده ۱۵- به منظور اجرای صحیح و دقیق قانون اساسی، رئیس جمهور می‌تواند در صورت احراز تخلف به هر یک از قوای مقننه و قضائیه و مجریه و نهادهای حکومتی تذکر و اخطار دهد. ترتیب اثر ندادن به تذکر و اخطار رئیس جمهور، می‌تواند به اقدامات مذکور در ماده (۱۴) این قانون و تبصره (۱) آن منجر شود.

(در خصوص ایراد شورای نگهبان، اصلاحی از سوی مجلس انجام نشده و لذا این لایحه، به سرانجام قانونی نرسیده است.)

رسیدگی به لایحه مدیریت خدمات کشوری مجلس شورای اسلامی:

۱-۵-۱- صدر ماده (۷۴)^(۱) از جهت انحصار مدیریت سیاسی به مقام‌های مذکور در این ماده، مغایر اصول متعدد قانون اساسی از جمله ۹۱، ۱۱۲ و ۱۱۳ می‌باشد.

۲- نظرات شورای نگهبان در خصوص اساسنامه‌های مصوب هیئت وزیران

۱. ماده ۷۴- سمت‌های ذیل منحصرأ مدیریت سیاسی محسوب شده و به عنوان مقام شناخته می‌شوند و امتیاز شغلی آنان به شرح زیر تعیین می‌گردد:

الف- رئیس جمهور (۱۸۰۰۰) امتیاز

ب- رؤسای قوای مقننه و قضائیه (۱۷۰۰۰) امتیاز

ج- معاون اول رئیس جمهور، نواب رئیس مجلس شورای اسلامی، فقهاء شورای نگهبان، رئیس دیوان عالی کشور، رئیس ستاد فرماندهی کل نیروهای مسلح (۱۶۰۰۰) امتیاز

د- وزراء، معاونین رئیس جمهور، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، رئیس کل بانک مرکزی، رئیس سازمان صدا و سیما، اعضاء حقوقدان شورای نگهبان، دادستان کل کشور، رئیس دیوان محاسبات، دبیر شورای عالی امنیت ملی، فرماندهان کل ارتش و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، معاون اول رئیس قوه قضائیه (۱۵۰۰۰) امتیاز

ه- استانداران، سفراء، معاونین رئیس قوه قضائیه، دادستان دیوان محاسبات (۱۴۰۰۰) امتیاز

و- معاونین مقامات اجرایی موضوع بندهای (ج) و (د) و رؤسای مؤسسات دولتی که با تصویب مجلس شورای اسلامی (و یا ملی سابق) ایجاد شده‌اند یا می‌شوند (۱۳۰۰۰) امتیاز.

مصوبه اصلاحی مورخ ۱۳۸۶/۲/۱۰ کمیسیون مشترک رسیدگی به لایحه خدمات کشوری مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

در خط دوم ماده (۷۴)، بعد از عبارت «تعیین می‌گردد»، عبارت «امتیاز شغلی مقامات مذکور در این ماده به شرح زیر تعیین می‌گردد» اضافه گردید.

نظر شماره ۸۶/۳۰/۲۱۳۶۳ مورخ ۱۳۸۶/۳/۹ شورای نگهبان در خصوص لایحه مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۲/۱۰ کمیسیون مشترک رسیدگی به لایحه مدیریت خدمات کشوری مجلس شورای اسلامی: اشکال صدر ماده (۷۴) علی‌رغم اصلاح به عمل آمده، رفع نشده است.

مصوبه اصلاحی مورخ ۱۳۸۶/۶/۲۸ کمیسیون مشترک رسیدگی به لایحه خدمات کشوری مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

[در خصوص صدر ماده (۷۴)، اصلاحی از سوی مجلس صورت نگرفته است.]

نظر شماره ۸۶/۳۰/۲۲۸۰۳ مورخ ۱۳۸۶/۷/۸ شورای نگهبان در خصوص لایحه مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۶/۲۸ کمیسیون مشترک رسیدگی به لایحه خدمات کشوری مجلس شورای اسلامی: اشکال صدر ماده (۷۴)، کماکان به قوت خود باقی است.

مصوبه اصلاحی (نهایی) مورخ ۱۳۸۶/۷/۸ کمیسیون مشترک رسیدگی به لایحه خدمات کشوری مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

کلمه «منحصرأ» از صدر ماده (۷۴) حذف گردید.

۳- نظرات تفسیری و مشورتی شورای نگهبان

۳-۱- نظریه تفسیری شماره ۴۲۱۴ مورخ ۱۳۶۰/۱۱/۱ شورای نگهبان در خصوص استفسار رئیس جمهور:

شماره: ۱/۲۸۹/م

تاریخ: ۱۳۶۰/۱۰/۱۰

شورای محترم نگهبان قانون اساسی

رئیس جمهور طبق قانون اساسی مکلف به اجرای قانون اساسی و شرع مقدس و ... است. به نظر می‌رسد که انجام این مسئولیت بدون نظارت دقیق بر ارگان‌های اجرایی (اعم از قوه قضائیه و مجریه) امکان‌پذیر نیست، بدین جهت دفتر ریاست جمهوری در صدد است به تشکیل یک واحد بازرسی ویژه اقدام نماید. خواهشمند است نظر آن شورا را در مورد این اقدام از جهت انطباق با قانون اساسی بیان نمایید.

سید علی خامنه‌ای

رئیس جمهوری اسلامی ایران

شماره: ۴۲۱۴

تاریخ: ۱۳۶۰/۱۱/۱

حضرت حجت‌الاسلام آقای حاج سیدعلی خامنه‌ای

رئیس محترم جمهوری اسلامی ایران دامت برکاته

عطف به نامه شماره ۳/۱۲۸۹ مورخ ۱۳۶۰/۱۰/۱۳؛ موضوع در جلسه رسمی

شورای نگهبان مطرح و بررسی شد. نظر اکثریت به این شرح اعلام می‌شود:

«آنچه از اصل ۱۱۳ و ۱۲۱ در رابطه با اصول متعدد و مکرر قانون اساسی استفاده می‌شود رئیس جمهور پاسدار مذهب رسمی کشور و نظام جمهوری اسلامی است و مسئولیت اجرای قانون اساسی و تنظیم روابط قوای سه‌گانه و ریاست قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می‌شود بر عهده دارد. در رابطه با این وظایف و مسئولیت‌ها می‌تواند از مقامات مسئول اجرایی و قضایی و نظامی توضیحات رسمی بخواهد و مقامات مذکور موظفند توضیحات لازم را در اختیار ریاست جمهوری بگذارند. بدیهی است رئیس جمهوری موظف

است چنانچه جریانی را مخالف مذهب رسمی کشور و نظام جمهوری اسلامی و قانون اساسی تشخیص داد، اقدامات لازم را معمول دارد. بنابراین تشکیل واحد بازرسی در ریاست جمهوری با قانون اساسی مغایرت دارد.»

دبیر شورای نگهبان

لطف‌الله صافی

شماره: ۲۱۸۷/م

تاریخ: ۱۳۶۰/۱۱/۲۸

شورای محترم نگهبان قانون اساسی

محترماً، پیرو نامه شماره ۱۲۸۹/م و عطف به نامه شماره ۴۲۱۴ مورخ ۱۳۶۰/۱۱/۱،

نظر اعضاء محترم شورای نگهبان را به مراتب زیر جلب می‌نمایم:

نظر به اینکه مسئولیت اجرای قانون اساسی و پاسداری از آن و تنظیم روابط قوای سه‌گانه و حمایت از حقوقی که قانون اساسی برای ملت شناخته و به طور کلی سایر مسئولیت‌های مصرّحه در قانون اساسی به عهده رئیس جمهوری است، لذا:

۱- ایجاد تشکیلات لازم به منظور انجام وظایف و تکالیف محوله نیز در اختیار رئیس جمهور می‌باشد؛ زیرا به موجب قاعده کلی که اختیار، فرع و نتیجه مسئولیت است و همچنین نظر به قاعده دیگر که «اذن در شیء، اذن در لوازم آن نیز هست» تصمیماتی که برای اعمال مسئولیت‌های محوله به رئیس جمهور لازم و ضروری است از لوازم اجرای قانون اساسی محسوب می‌شود و رئیس جمهور مأذون به آن خواهد بود و عدم ذکر آن در قانون اساسی موجب عدم جواز نمی‌باشد.

۲- چنانچه انجام تکالیف ریاست جمهور محدود به مکاتبه گردد معمولاً اختیار جواب با طرفی خواهد بود که گیرنده نامه است و نیز تشخیص صحت و سقم گزارشات و توضیحات رسیده از چه طریقی جز بازرسی میسر خواهد بود.

۳- به طوری که در نامه شورای محترم نگهبان آمده است ... رئیس جمهوری موظف است چنانچه جریانی را مخالف مذهب رسمی کشور و نظام جمهوری اسلامی و قانون اساسی تشخیص داد، اقدامات لازم را معمول دارد به نظر می‌رسد یکی از وسایل لازم این تشخیص بازرسی خواهد بود.

۴- نظر به تقسیم کار و تسریع در امور و استفاده از اشخاص مطمئن و بصیر و بی نظیر در امر بازرسی، اختصاص قسمتی از تشکیلات دفتر ریاست جمهور به عنوان واحد ویژه بازرسی ضروری به نظر می‌رسد. شایسته است چنانچه نامه دفتر ریاست جمهوری در مورد تشکیل واحد بازرسی گویا نبوده است، بنا به مراتب فوق، شورای محترم نگهبان در مورد واحد بازرسی دفتر ریاست جمهوری مشروحاً و با استناد به اصول مشخص قانون اساسی اعلام نظر فرمایند.

سیدعلی خامنه‌ای

رئیس جمهوری اسلامی ایران^(۱)

۳-۲- نظریه تفسیری شماره ۹۱/۳۰/۴۷۱۴۲ مورخ ۱۳۹۱/۴/۱۲ شورای نگهبان در خصوص استفسار عضو حقوقدان شورای نگهبان:

شماره: ۹۱/۳۱/۴۶۹۰۹

تاریخ: ۱۳۹۱/۳/۱۷

محضر حضرت آیت‌الله جنتی (دامت برکاته) دبیر معزز و محترم شورای نگهبان
نظر به اینکه اخیراً پیرامون اصل یکصد و سیزدهم قانون اساسی مباحثی نزد صاحب‌نظران و مسئولان کشوری مطرح شده و در جهت اجرایی شدن آن اقدامات چندی انجام گرفته که موجب بروز سؤالات و ابهاماتی در این خصوص شده، خواهشمند است دستور فرمایید موضوع در دستور کار شورای محترم نگهبان قرار گیرد تا با تفسیر اصل مزبور به سؤالات ذیل پاسخ داده شود.

۱- با عنایت به اصل تفکیک قوا و وجود نهادهای مسئول در قانون اساسی که هر یک سهمی از نظارت و اجرای آن را برعهده دارند، مقصود از مسئولیت رئیس جمهور

۱. در خصوص پاسخ شورای نگهبان به نامه‌ی دوم رئیس جمهور وقت، مطلبی در اسناد و مدارک در دسترس یافت نشد. در این باره، آقای دکتر حسین مهرپور (عضو وقت حقوقدانان شورای نگهبان)، در کتاب مجموعه نظریات شورای نگهبان اظهار داشته‌اند: «نامه ریاست جمهوری در جلسه مورخ ۱۳۶۰/۱۲/۵ شورای نگهبان مطرح شد و در آن جلسه تصویب شد اینجانب (مهرپور) با ریاست محترم جمهوری ملاقات نموده و نظر شورا را در زمینه مغایرت تشکیل واحد بازرسی مستقل در دفتر ریاست جمهوری حضوراً تبیین کنم و توضیحات کافی را بدهم و اگر پس از این ملاقات لازم شد، شورا پاسخ کتبی بدهد که این ملاقات انجام گرفت و بعداً هم نیازی به دادن پاسخ کتبی پیش نیامد.» (مهرپور، حسین، مجموعه نظریات شورای نگهبان، ج ۳، تهران، دادگستر، چاپ اول، ۱۳۸۷، ص ۷۲)

در اجرای قانون اساسی چیست؟

۲- آیا در مسئولیت اجرای قانون اساسی، رئیس جمهور می تواند از ابزارهایی مانند تشکیل نهاد و سازمان خاص برای نظارت و پیگیری عدم اجرای اصول قانون اساسی استفاده کند؟

۳- آیا مفهوم مسئولیت اجرای قانون اساسی شامل مسئولیت و پیگیری نقض آن نیز می شود؟

عضو حقوقدان شورای نگهبان- کدخدایی

شماره: ۹۱/۳۰/۴۷۱۴۲

تاریخ: ۱۳۹۱/۴/۱۲

جناب آقای دکتر کدخدایی

عضو محترم حقوقدان شورای نگهبان

عطف به نامه شماره ۹۱/۳۱/۴۶۹۰۹ مورخ ۱۳۹۱/۳/۱۷، مبنی بر اظهارنظر تفسیری در خصوص اصل یکصد و سیزدهم (۱۱۳) قانون اساسی، موضوع در جلسه مورخ ۱۳۹۱/۳/۳۱ شورای نگهبان مورد بحث و بررسی قرار گرفت و نظر شورا به شرح زیر اعلام می گردد:

«۱- مستفاد از اصول متعدد قانون اساسی آن است که مقصود از مسئولیت اجراء در اصل ۱۱۳ قانون اساسی، امری غیر از نظارت بر اجرای قانون اساسی است.

۲- مسئولیت رئیس جمهور در اصل ۱۱۳ شامل مواردی نمی شود که قانون اساسی تشخیص، برداشت، نوع و کیفیت اعمال اختیارات و وظایفی را به عهده مجلس خبرگان رهبری، شورای نگهبان، مجمع تشخیص مصلحت نظام، مجلس شورای اسلامی، قوه قضائیه و هر مقام و دستگاه دیگری که قانون اساسی به آنها اختیار یا وظیفه ای محول نموده است.

۳- در مواردی که به موجب قانون اساسی رئیس جمهور حق نظارت و مسئولیت اجراء ندارد، حق ایجاد هیچ گونه تشکیلاتی را هم ندارد.»

دبیر شورای نگهبان- احمد جنتی

۴- نظرات شورای نگهبان در پاسخ به استعلامات اشخاص حقیقی و حقوقی

۴-۱- نظر شماره ۴۶۸ مورخ ۱۳۵۹/۱۱/۸ شورای نگهبان در خصوص استعلام شورای عالی قضایی:

شماره: ۸۲۵۵/ش

تاریخ: ۱۳۵۹/۹/۱۲

شورای محترم نگهبان قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در نامه‌ای که از رئیس جمهور به شورای عالی قضایی رسیده، با استناد به اصل ۱۱۳ قانون اساسی وظیفه خویش دانسته که در اعمال قوه قضائیه نظارت داشته باشند و نسبت به بعضی از کارهای انجام شده به شورای عالی قضایی اخطار نموده‌اند (فتوکی نامه رئیس جمهور به پیوست ارسال می‌گردد)^(۱) در صورتی که طبق اصل

۱. متن نامه رئیس جمهور به شورای عالی قضایی به شرح زیر بوده است:

شماره: ۱۸۱۵۶

تاریخ: ۱۳۵۹/۹/۵

در تاریخ ۱۳۵۹/۸/۲۶ شورای عالی قضایی برای اعمالی از قبیل عدم رعایت استتار نور در منازل و معابر، خرید و فروش غیرمجاز سوخت و کوپن، احتکار یا گرانفروشی مایحتاج عمومی، سد معبر و شایعه‌پراکنی مجازات‌هایی حسب مورد از یک‌ماه تا یک‌سال حبس و پرداخت جریمه نقدی و مصادره مال و غیره وضع کرده و تحت عنوان دستورالعمل تخلفات و جرایم زمان جنگ، دستور اجرای آن را به حکام شرع و دادسراهای انقلاب داده است. این دستورالعمل (یا در حقیقت وضع قانون مجازات) به جهات و دلایل زیر مخالف قانون اساسی و قوانین جزایی است:

- ۱- طبق اصل ۳۶ قانون اساسی: حکم به مجازات و اجرای آن باید به موجب قانون باشد.
- ۲- طبق مدلول اصل ۱۶۹ قانون اساسی: جرم دانستن هر فعل یا ترک فعلی باید مستند به قانون باشد.
- ۳- به موجب ماده (۲) قانون مجازات عمومی که شامل مفهوم دو اصل فوق می‌باشد، «هر فعل یا ترک فعل که مطابق قانون، مجازات و مستلزم اقدامات تأمینی یا تربیتی باشد جرم محسوب است و هیچ امری را نمی‌توان جرم دانست، مگر آنکه به موجب قانون برای آن مجازات یا اقدام تأمینی یا تربیتی تعیین شده باشد».
- ۴- طبق اصل ۵۸ قانون اساسی: اعمال قوه مقننه (وضع قانون) از طریق مجلس شورای اسلامی است. همچنین طبق اصل ۷۱ و اصول دیگر فصل ششم، وضع قانون منحصرأ از خصایص مجلس مذکور است.
- ۵- طبق اصل تفکیک قوا (اصل ۵۷ قانون اساسی): هر یک از قوای سه‌گانه مستقل است و هیچ یک از آنها حق تجاوز به حدود وظایف و صلاحیت قوه دیگر را ندارد.
- ۶- طبق بند (۲) اصل ۱۵۷ قانون اساسی، شورای عالی قضایی فقط اختیار تهیه لوایح قضایی را دارند، نه وضع قانون مجازات.

یکصد و پنجاه و ششم نظارت بر حُسن اجرای قوانین با قوه قضائیه است نه ریاست جمهوری. خواهشمند است آن شورای محترم نظر خود را در این زمینه و اصولاً مفاد اصل ۱۱۳ و محدوده اختیارات ریاست جمهور ابراز نمایند.

از طرف شورای عالی قضایی
سید عبدالکریم موسوی اردبیلی

شماره: ۴۶۸

تاریخ: ۱۳۵۹/۱۱/۸

شورای عالی قضایی

عطف به نامه شماره ۸۲۵۵/ش مورخ ۱۳۵۹/۹/۱۲:

موضوع در جلسه رسمی شورای نگهبان مطرح و مورد بررسی قرار گرفت و به این شرح اظهار نظر شد:

«رئیس جمهور با توجه به اصل ۱۱۳، حق اخطار و تذکر را دارد و منافات با بند (۳) اصل ۱۵۶ ندارد.»

دبیر شورای نگهبان
لطف‌الله صافی

۴-۲- نظر شماره ۷۷/۲۱/۳۸۸۲ مورخ ۱۳۷۷/۹/۱۱ و نظر شماره

→

۷- در قوانین جزایی برای احتکار و گران‌فروشی و سد معبر و اشاعه اکاذیب مجازات‌های مشخصی تعیین شده که جز به موجب قانون قابل نسخ و تغییر نیست. با توجه به اصول و قوانین فوق، شورای عالی قضایی (که با تعیین مجازات به وضع قانون و نسخ بعضی از قوانین جزایی مبادرت نموده) قانون اساسی را نقض کرده است. جای تأسف است شورای عالی قضایی که به موجب اصل ۱۵۶ باید ناظر حُسن اجرای قوانین باشد به نقض آشکار قانون اساسی اقدام نماید.

اینک حسب وظیفه‌ای که به موجب اصل ۱۱۳ قانون اساسی از لحاظ مسئولیت اجرای قانون اساسی و تنظیم روابط قوای سه‌گانه بر عهده دارم، به شورای عالی قضایی اخطار می‌کنم از نقض قانون و تجاوز به حدود صلاحیت و وظایف قوه مقننه اجتناب نماید. بدیهی است دستورالعمل خلاف قانون آن شورا بی اعتبار و ملغی‌الآثر است.

رئیس جمهوری - ابوالحسن بنی صدر

۱۳۹۸/۲۱/۷۷ مورخ ۱۳۷۷/۱۰/۳ شورای نگهبان در خصوص استعلام مشاور رئیس جمهور و رئیس هیئت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی:

شماره: ۷۷-۳۲۴

تاریخ: ۱۳۷۷/۸/۲۵

حضرت آیت الله جنتی

دبیر محترم شورای نگهبان

با سلام

آقای محسن کدیور داوطلب نمایندگی دوره سوم مجلس خبرگان از حوزه انتخابیه تهران طی شکوائیه‌ای به هیئت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی مدعی شده است اعلام رد صلاحیت او و ترتیب اثر ندادن به اعتراض وی از سوی شورای نگهبان موجب تضییع حق اجتماعی وی که مورد حمایت قانون اساسی است، شده است؛ خاصه اینکه شورای محترم نگهبان حاضر نشده کتباً دلایل رد صلاحیت نامبرده را اعلام دارد. نظر به اینکه شورای محترم نگهبان خود حافظ و مفسر قانون اساسی است و طبعاً بیش از همه خود را حافظ اصول و معیارهای قانون اساسی می‌داند و نسبت به رفع هرگونه شائبه بی‌توجهی به قانون اساسی و یا قوانین عادی و حتی مقتضیات عقلی و منطقی که مآلاً به نقض قانون اساسی منتهی می‌شود حساس است و با عنایت به اینکه مستفاد از تبصره (۲) ماده (۱۶) آیین‌نامه اجرایی انتخابات مجلس خبرگان که به داوطلب رد صلاحیت شده، حق اعتراض می‌دهد این است که باید داوطلب از دلایل و جهات رد صلاحیت خود آگاه شود تا بتواند اعتراض خود را مستدلاً اعلام دارد و الا صرف اعلام اعتراض، بدون دلیل، طبعاً بی‌امدی جز رد اعتراض نخواهد داشت و اعتراض مستدل نیز مستلزم اطلاع داشتن از دلایل و مبانی رد صلاحیت است، به نظر می‌رسد اعلام مستدل و مستند رد صلاحیت داوطلب، قدر متیقن در صورت درخواست وی، لازم باشد. با توجه به ماده (۱۳) قانون حدود وظایف و اختیارات ریاست جمهوری که به رئیس جمهور اختیار داده شده است در جهت حفظ قانون اساسی از مراجع مختلف در درجه اول کسب اطلاع و اخذ توضیح نماید، خواهشمند است دستور فرمایید توضیحات لازم در زمینه تصمیم فوق‌الذکر برای این هیئت اعلام گردد.

حسین مهرپور

مشاور رئیس جمهور و رئیس هیئت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی

شماره: ۷۷/۲۱/۳۸۸۲

تاریخ: ۱۳۷۷/۹/۱۱

جناب آقای دکتر مهرپور

مشاور محترم ریاست جمهوری

بعد از سلام، عطف به نامه شماره ۷۷-۳۲۴ مورخ ۱۳۷۷/۸/۲۵، مفاد آن نامه در جلسه مورخ ۷۷/۹/۱۱ شورای نگهبان مطرح شد و نظر شورا به شرح زیر اعلام می‌گردد:

«علاوه بر اینکه مستفاد از اصل ۱۱۳ قانون اساسی این نیست که رئیس محترم جمهوری بتواند در مصادیق و جزئیات وظایف و اختیارات مسئولین مختلف نظام دخالت کند و بناء علیه رسیدگی جزئی به موضوع صلاحیت نامزدهای عضویت در مجلس خبرگان رهبری از حدود و اختیارات ریاست جمهوری خارج است و در صورت لزوم شورای نگهبان اقدام به تفسیر آن اصل خواهد کرد، باید متذکر شویم که رسیدگی به صلاحیت نامزدها براساس تصویب مجلس خبرگان رهبری، جزء وظایف فقهاء شورای نگهبان قرار داده شده است و هیچ ارتباطی به شورای نگهبان ندارد و لازم است در مکتوبات رعایت این دقایق به عمل آید.»

دبیر شورای نگهبان

احمد جنتی

شماره: ۷۷-۴۰۲/م

تاریخ: ۱۳۷۷/۹/۲۴

حضرت آیت‌الله جنتی

دبیر محترم شورای نگهبان

با سلام و آرزوی توفیق

عطف به نامه شماره ۷۷/۲۱/۳۸۸۲ مورخ ۷۷/۹/۱۱، مفاد مرقومه شریفه در جلسه هیئت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی مطرح و مورد بحث قرار گرفت. در رابطه با قسمت ذیل نامه همان‌طور که یادآوری فرمودید هیئت نیز متذکر است که طبق قانون مصوب مجلس خبرگان، تشخیص صلاحیت نامزدهای مجلس خبرگان با فقهای شورای

نگهبان است و در نامه هیئت نیز مطلبی که دال برخلاف این مطلب باشد وجود ندارد و اگر در عنوان نامه به حضرت عالی به عنوان دبیر محترم شورای نگهبان خطاب شده است بدین جهت است که دبیر شورای نگهبان اگر از فقها باشد، دبیر فقهای شورای نگهبان نیز محسوب می‌شود. به علاوه طبق اصل ۹۹ قانون اساسی و مصوبات اولین فقهای شورای نگهبان و مجلس خبرگان، نظارت بر انتخابات مجلس خبرگان با شورای نگهبان است، بنابراین مکاتبه در این زمینه به عنوان دبیر محترم شورای نگهبان به نظر نمی‌رسد ایرادی داشته باشد. و اما در رابطه با قسمت اول و در ارتباط با وظیفه رئیس جمهور همان‌طور که مرقوم فرمودید و ما نیز معتقدیم، رئیس جمهور نمی‌تواند در وظایف و اختیارات مربوط به مسئولین دیگر دخالت کند، ولی ماده (۱۳) قانون تعیین حدود وظایف و اختیارات ریاست جمهوری مصوب سال ۱۳۶۵ که به تأیید شورای محترم نگهبان رسیده، مقرر می‌دارد: «به منظور پاسداری از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و در اجرای اصل ۱۱۳ قانون اساسی، رئیس جمهور از طریق نظارت، کسب اطلاع، بازرسی، پیگیری، بررسی و اقدامات لازم مسئول اجرای قانون اساسی می‌باشد.» به نظر هیئت، کسب اطلاع و اخذ توضیح، از دستگاه‌ها و مقامات که حداقل اقدامات رئیس جمهور در زمینه وظیفه محوله از سوی قانون اساسی و قانون عادی فوق‌الذکر می‌باشد، دخالتی در وظایف و مسئولیت دیگران محسوب نمی‌گردد؛ مخصوصاً با توجه به سوابق مذاکرات و اظهارنظرها در هنگام تصویب قانون یاد شده در مجلس و تأکید شورای محترم نگهبان که نباید رئیس جمهور را محدود و اقداماتش را محصور نمود، بلکه باید به هر نحو، مقتضی و لازم می‌داند اقدام نماید که براساس همین رهنمون شورای نگهبان در ماده (۱۳) و (۱۴)، عنوان عام اقدامات لازم و اقدام به نحو مقتضی گنجانده شده است. طبعاً هرگونه نظر ارشادی و یا قانونی که در این زمینه با لحاظ همه جوانب ارائه فرمایید برای این هیئت که هدفی جز کمک به رئیس جمهور در اجرای بهتر قانون اساسی ندارد، مغتنم و مورد استفاده خواهد بود و چنانچه در اصل موضوع اعلامی در نامه ارسال شده قبلی اعلام نظر نموده و توضیحات لازم را ارائه فرمایید، سپاسگزار خواهیم بود.

حسین مهرپور

مشاور رئیس جمهور و رئیس هیئت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی

شماره: ۷۷/۲۱/۳۹۸۱

تاریخ: ۱۳۷۷/۱۰/۳

جناب آقای دکتر مهرپور

مشاور محترم رئیس جمهور

با سلام

عطف به نامه شماره ۴۰۲-۷۷/م مورخ ۱۳۷۷/۹/۲۴ و پیرو نامه شماره

۷۷/۲۱/۳۸۸۲ مورخ ۱۳۷۷/۹/۱۱:

چنانچه در نامه قبل اشاره شد اصل ۱۱۳ هیچ گونه ربطی به اجراء یا عدم اجرای قوانین عادی ندارد، تنها مربوط به این است که اصلی از قانون اساسی به کلی زمین مانده باشد؛ مثل اصل هشتم^(۱) درباره امر به معروف و نهی از منکر که هیچ کس در این فریضه بی بدیل احساس وظیفه نمی کند یا در اثناء (اجراء) متوقف شده باشد. همین تعبیر در شرح وظایف رئیس جمهور در قانون مصوب مجلس هم آمده، اما قوانین عادی هر کدام خاصی دارد و کیفیت اجراء و چگونگی برخورد با متخلف هم در خود قانون های عادی مشخص شده، البته هر قانون عادی و هر موضوع جزئی را می توان به یکی از اصول قانون اساسی ارجاع کرد، آن هم با آن سعه صدر شما که معتقدید که مقتضیات عقلی و منطقی که مآلاً به نقض قانون اساسی منتهی می شود، مشمول اصل ۱۱۳ می باشد تا آنجا که نوبت به سؤال از شورای نگهبان و فقهای شورا بر سر یک مسئله جزئی می رسد. بهتر است قدری دقت فرمایید و سایر اصول قانون اساسی و مفاد همین اصل ۱۱۳ و نیز قوانین عادی و وظایف قوای سه گانه را با نظر کارشناسی بررسی فرمایید که مشکلات جدیدی بر مشکلات انبوه موجود نیافزاید. جناب عالی از اظهارنظرهای شورا در امر بازرسی ریاست جمهوری و مکاتباتی که در این زمینه با مقام معظم رهبری در زمان ریاست جمهوری ایشان و سپس با جناب آقای هاشمی رفسنجانی داشته بی اطلاع نیستید، مناسب است آن نامه ها را به دقت ملاحظه فرمایید.

۱. اصل هشتم قانون اساسی: «در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه ای است همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت. شرایط و حدود و کیفیت آن را قانون معین می کند.» و المؤمنون و المؤمنات بعضهم اولیاء بعض یا مرون بالمعروف و ینهون عن المنکر».

خداوند همه ما را مخصوصاً در این ماه شریف،^(۱) مشمول عنایات خاصه خود قرار دهد و توفیق خدمت به اسلام و مسلمین عطا فرماید.

دبیر شورای نگهبان

احمد جنتی

۵- تذکرات ارشادی و قانونی شورای نگهبان

۵-۱- تذکر شماره ... مورخ ... ۱۳۶۰/۹/۱ شورای نگهبان به رئیس جمهور وقت پیرامون سرنوشت نهادها و سازمان‌های مستقل یا وابسته به نخست‌وزیری و وزارت مشاورت و اظهار نظر در نحوه عمل منطبق با قانون اساسی نسبت به این دستگاه‌ها:
آذرماه ۱۳۶۰

حضرت حجت‌الاسلام آقای حاج سیدعلی خامنه‌ای دامت افاضاته

رئیس محترم جمهوری اسلامی ایران

با عرض سلام و مسئلت مزید توفیقات جناب‌عالی، نظر به مسئولیت خطیری که طبق اصل ۱۱۳ قانون اساسی، رئیس جمهوری اسلامی در اجرای قانون اساسی و تنظیم روابط قوای سه‌گانه به عهده دارد و نظر به اهمیت و تأثیری که اجراء قانون اساسی و استقرار جمهوری اسلامی و جلب اعتماد عموم و آسیب‌ناپذیری نظام از خطرات احتمالی فعلی و مخصوصاً آینده دارد و با توجه به اینکه بیش از دو سال از تصویب قانون اساسی گذشته و هنوز جریان امور کشور خصوصاً تشکیلات قوه مجریه با قانون اساسی تطبیق کامل نیافته است، اینجانبان (اعضای شورای نگهبان) با جلب توجه جناب‌عالی به نکات ذیل انتظار داریم در اجرای اصول قانون اساسی بالخصوص اصولی که با قوه مجریه ارتباط دارد، که جناب‌عالی در رأس آن قرار دارید، اقدامات لازم را بفرمایید.

به نظر شورای نگهبان، قانون اساسی نقشه کلی و کل نقشه امور کشور است که کلیه نهادها و ارگان‌ها و بنیادها و سازمان‌ها و شوراهای و ادارات و هر جریانی که معمولاً در اختیار حکومت‌ها و نظامات قرار دارد باید با قانون اساسی منطبق باشد و در همان محدوده‌ای که قانون اساسی تعیین کرده است شکل بگیرند و چنانچه در خارج از آن باشند، هرچند با دولت هماهنگی کنند، قانونی نخواهند بود. بنابراین در ارتباط با قوه

۱. منظور ماه مبارک «رمضان» می‌باشد.

مجریه و امور اجرایی، غیر از وزارتخانه‌ها و نهادهای مذکور در قانون اساسی، سازمان‌ها و نهادهایی که قبل از انقلاب وجود داشته یا بعد از انقلاب به وجود آمده باشند، در صورتی که از بودجه دولت استفاده می‌نمایند یا اموال عمومی را که از ید غاصبان استنفاذ^(۱) شده در اختیار دارند، باید یا حذف شوند و یا در صورت لزوم ادامه کار آنها یا به وزارتخانه‌ای که مناسب باشند ضمیمه شوند و یا اگر ضرورت دارد وزارتخانه‌ای برای آنها تأسیس گردد که به هر صورت، داخل در دولت و قوه مجریه و تشکل وزارتخانه مستقل یا اداره وزارتخانه تحت ریاست رئیس جمهوری اسلامی باشند. در حال حاضر بسیاری از نارسایی‌ها و بلکه نگرانی‌ها و نارضایتی‌ها از عدم تمرکز نهادهای بعد از انقلاب در قانون اساسی و استقلال آنها از دولت و تشکیل ستادها و هیئت‌های اجرایی به صورت غیرقانونی است. البته این به آن معنی نیست که نهادهای انقلابی بد عمل کرده‌اند یا وجودشان در آینده و جزء تشکیلات کل قوه مجریه لازم نیست و یا اینکه افرادی که در رأس آنها قرار گرفته‌اند شایستگی لازم را ندارند، بلکه مقصود این است که هر کدام از این نهادها و سازمان‌ها که از برکت انقلاب اسلامی تأسیس شده‌اند با توجه به نقشی که در پیشبرد انقلاب داشته‌اند اصالت قانونی یافته و هم ادامه کار آنها تضمین شود و هم مستقیماً تحت نظر وزیر مربوط و دولت قرار بگیرند و در نهایت مثل سایر وزارتخانه‌ها و ادارات تابعه آنها مسئول مجلس شورای اسلامی باشند و احیاناً هم خودسرانه یا بدون ضابطه قانونی اقدام نشود و برای خودشان و مردم سردرگمی ایجاد نکنند و قانون اساسی معیار بازسازی کشور شود و همه نسبت به آن احساس مسئولیت و تعهد نمایند و بالاخره نظام جمهوری اسلامی مستحکم شده و در معرض تزلزل قرار نگیرد. بدیهی است نظری که آقای نخست‌وزیر اعلام کرده‌اند که جهت هماهنگ شدن نهادها با دولت معاونی معین نمایند، مفهومی وجود نهادهای اجرایی در خارج از دولت و قوه مجریه است و با قانون اساسی مغایرت دارد، مگر اینکه مقصود این باشد که معاون مذکور مطالعات لازم را برای حذف یا اثبات نهادها به صورت ادغام در وزارتخانه‌ها یا تأسیس وزارتخانه جدید و مستقل انجام دهد. سازمان‌هایی که تحت نظر نخست‌وزیر یا وزیر مشاور است نیز باید حذف شود و یا مستقلاً وزارتخانه‌ای پیدا کند و یا به صورت

۱. استنفاذ: از دست کسی گرفتن، خلع ید نمودن.

یکی از ادارات تابعه وزارتخانه‌ها درآید.

به نظر می‌رسد این نکات به وضوح از قانون اساسی استفاده می‌شود:

اولاً از اصل ۶۰ استفاده می‌شود، اعمال قوه مجریه از طریق رئیس جمهور و نخست‌وزیر و وزرا است. چنانچه یک سازمان یا نهاد مستقل باشد و از غیر این طریق وارد عملیات اجرایی شود با این اصل مغایرت دارد و چنانچه یک سازمان یا نهاد را نمی‌توان جزء سازمان ریاست جمهوری قرار داد، جزء سازمان نخست‌وزیری نیز قرار داده نمی‌شود و با مفهوم این در سازمان مغایرت دارد و مثل این است که سازمان خط آهن یا آبرسانی را ضمیمه وزارت دادگستری سازند. مفهوم اصل ۶۰ این است که در اعمال قوه مجریه، رئیس جمهور و نخست‌وزیر و وزرا به ترتیب دخالت دارند؛ رئیس جمهور با پیشنهاد نخست‌وزیر و تصویب وزرا و دستور اجرای قانون و سایر وظایف مقرر در قانون اساسی دخالت خود را اعمال می‌نماید و نخست‌وزیر با پیشنهاد وزرا به رئیس جمهور و مجلس و انجام سایر وظایف مقرر در اعمال قوه مجریه دخالت می‌کند. ثانیاً از اصل ۱۳۴ استفاده می‌شود که نخست‌وزیر با همکاری وزیران، برنامه و خط مشی دولت را تعیین و قوانین را اجرا می‌نماید، بنابراین ضمیمه شدن یک نهاد یا سازمان به نخست‌وزیری و قرار گرفتن آن در تحت نظر مستقیم نخست‌وزیر بدون همکاری وزیران و بدون بودن آنها در جریان اجراء قانون، با اصل ۱۳۴ مغایرت دارد.

ثالثاً در اصل ۸۸ پیش‌بینی شده که هر نماینده‌ای می‌تواند در هر مورد از وزیر مسئول آن سؤال نماید و مسئله سؤال از نخست‌وزیر مطرح نیست و این پیش‌بینی برای این است که نماینده بتواند درباره تمام امور اجرایی از وزیر مسئول آن سؤال نماید، و اگر بنا باشد سازمان‌ها و نهادها مستقل باشند یا تحت نظر نخست‌وزیر یا در نخست‌وزیری ادغام و بخش مهم امور اجرایی بدون گذشتن از کانال وزرا به اجرا برسد، سؤال از این‌گونه امور برای نمایندگان امکان قانونی نخواهد داشت.

رابعاً از اصل ۱۳۳ استفاده می‌شود که مسئولین سازمان‌های مختلف و مستقل اجرایی و دولتی، وزرا می‌باشند و باید به تصویب رئیس جمهور معین و از مجلس رأی اعتماد بگیرند؛ در حالی که اگر سازمانی تحت نظر نخست‌وزیری قرار گرفت و مثلاً گفته شد سازمان اوقاف یا شورای عالی قضایی یا مخابرات تحت نظر نخست‌وزیری است، نخست‌وزیر بدون تصویب رئیس جمهور و رأی اعتماد مجلس

برای آن رئیس معین خواهد نمود و بالاخره اگر این وضعیت را قانونی فرض کنیم باید ادغام بسیاری از وزارتخانه‌ها را در نخست‌وزیری قانونی بدانیم، در حالی که از اصول متعدد مبحث نخست‌وزیر و وزرا مثل اصل ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۶، ۱۳۷ کاملاً معلوم می‌شود که نخست‌وزیر باید کارهای اجرایی را از طریق وزرا که حتی عزل و نصب یک نفر از آنها باید با تصویب رئیس جمهور باشد و برای وزیر جدید از مجلس رأی اعتماد بگیرد، انجام دهد. بدیهی است که اگر سازمانی حتی از نخست‌وزیری مستقل باشد به طریق اولی وضعیتش مغایر با این اصول می‌باشد.

خامساً اصل ۱۴۱ نیز در تطبیق سازمان‌ها با قانون اساسی باید کاملاً ملاحظه و رعایت شود که اگر سازمانی بدون اینکه ضمیمه وزارتخانه‌ای شود تحت نظر وزیران وزارتخانه قرار بگیرد که شخص واحد وزیر و رئیس باشد، با این اصل ۱۴۱ مغایر می‌باشد و بنابراین حتی قراردادن سازمانی تحت نظر وزیر مشاور، مغایر با قانون اساسی است؛ زیرا اگر وزیر مشاور، شغل است با ریاست یک سازمان یا بیشتر، اشکال دو شغلی پیش می‌آید و اگر شغل نیست، چرا وزرای مشاور از بیت‌المال حقوق دریافت می‌نمایند.

در خاتمه با تذکر به این نکات و اعتماد به بینش و آگاهی جناب‌عالی، انتظار این است که ترتیبی داده شود که کلیه سازمان‌ها و نهادها و شوراهای و انجمن‌ها با قانون اساسی تطبیق یابند تا همه سازمان‌ها در حد واحد تحت نظر وزرای مسئول قرار گرفته و امکان نظارت مجلس بر همه امور فراهم شود و هم برای دیوان عدالت اداری و سازمان بازرسی کل کشور نیز طبق اصول ۱۷۳ و ۱۷۴ امکان رسیدگی به تظلمات در همه موارد و نظارت بر حسن جریان امور و اجراء صحیح قوانین فراهم باشد و حدود مداخلات و مسئولیت‌ها مشخص شود و ضمناً از این تاریخ به بعد هم از تأسیس سازمان‌ها و هیئت‌ها و شوراهای خارج از محدوده قانون اساسی و بدون مجوز قانونی جلوگیری به عمل آید. یقیناً با توجه به این نکات، بسیاری از مشکلات مهم و نارضایتی‌ها مرتفع شده و کشور در مسیر ثبات و قانونی شدن جریان‌ها گام‌های بیشتر و بلندتر برخواهد داشت.

والله ولی التوفیق

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته.

شماره: ۱۰/۰۹/م

تاریخ: ۱۳۶۰/۹/۲۳

آیت الله آقای شیخ لطف الله صافی

نامه جناب عالی و حضرات حجج و آیات آقایان ربانی شیرازی، خزعلی، رضوانی و جناب آقای آراد درباره سرنوشت نهادها و سازمان های مستقل یا وابسته به نخست وزیری و وزارت مشاورت، و اظهار نظر در نحوه عمل منطبق با قانون اساسی نسبت به این دستگاه ها ملاحظه شد.

با سپاس از راهنمایی و تذکر آن ذوات محترم، نامه مزبور عیناً جهت بررسی و اظهار نظر به مشاوران و مسئولان ارائه شد. نتیجه تلوأ به اطلاع حضرات خواهد رسید.

سید علی خامنه ای

رئیس جمهوری اسلامی ایران

۵-۲- تذکر شماره ۱۵۷۳ مورخ ۱۳۶۳/۵/۲۳ شورای نگهبان به رئیس جمهور وقت مبنی بر اجرای اصل یکصد و سیزدهم قانون اساسی:

شماره: ۱۵۷۳

تاریخ: ۱۳۶۳/۵/۲۳

حضرت حجت الاسلام والمسلمین آقای خامنه ای

ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران

در آغاز جلسه امروز ۲۳ مرداد مجلس شورای اسلامی،^(۱) در رابطه با قانون اساسی

۱. آقای مهندس میرحسین موسوی، نخست وزیر وقت، طی نامه ای که در جلسه علنی روز سه شنبه مورخ ۱۳۶۳/۵/۱۶ مجلس شورای اسلامی قرائت شد، از مجلس برای هیئت وزیران تقاضای رأی اعتماد کرد. یکی از وزرای پیشنهادی نخست وزیر، وزیر مشاور در امور اجرایی بود که آقای زواره ای (نماینده مردم تهران) با توجه به نظریه شماره ۱۰۱۸۴ مورخ ۱۳۶۲/۹/۲۹ شورای نگهبان مبنی بر مغایرت تعیین مشاور یا معاون نخست وزیر به عنوان وزیر مشاور با قانون اساسی، مطالبی را در جلسه ۱۳۶۲/۵/۲۳ مجلس عنوان نمود که در پی آن مرحوم آیت الله ربانی املشی (نماینده مردم تهران) توضیحاتی ارائه کرد که مورد اعتراض ریاست وقت مجلس شورای اسلامی قرار گرفت. متن مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی در این جلسه، نسبت به این موضوع به شرح زیر بوده است:

- ادامه بحث پیرامون تقاضای دولت مبنی بر گرفتن رأی اعتماد از مجلس و رأی اعتماد مجلس به آقایان: سید محمد خاتمی، غرضی، بهزاد نبوی، نژادحسینیان، غفوری فرد، جعفری، علی اکبر ناطق

نوری، دکتر ولایتی، سرحدی زاده، نمازی، نبلی، زنگنه، رفیق دوست، زالی، مرتضی نبوی.
رئیس- بسم الله الرحمن الرحيم. امروز وقت از وزرا است که از مطالبی که علیه آنها گفته شده دفاع کنند. ما از دو نفر آقایان منشی ها خواسته بودیم که با دقت اظهارات نمایندگان را که علیه وزرا می شود اندازه اش را تنظیم کنند و تنظیم کرده اند. حالا ممکن است یکی، دو دقیقه کم و زیاد باشد که این اهمیتی ندارد ولی با دقت انجام شده که من عرض می کنم:

آقای غرضی ۱۴ دقیقه	آقای منافی ۱۴ دقیقه	آقای آقازاده نیم دقیقه
آقای ناطق نوری ۱۲ دقیقه	آقای بهزاد نبوی ۱۵ دقیقه	آقای رفیق دوست ۱/۵ دقیقه

آقای نجفی ۴ دقیقه	آقای هاشمی ۵ دقیقه	آقای دکتر نمازی ۵/۵ دقیقه
آقای دکتر زالی ۱۱ دقیقه	آقای سلیمی ۴ دقیقه	آقای جعفری ۷/۵ دقیقه
آقای پرورش ۱۶ دقیقه	آقای نبلی ۱۰ دقیقه	آقای ولایتی ۹ دقیقه
آقای مرتضی نبوی ۲ دقیقه	آقای نژادحسینیان ۳ دقیقه	آقای دکتر بانکی ۱ دقیقه

این مقدار اولی است و طبق آیین نامه یک مقابل این هم اضافه می شود؛ یعنی دو برابر این اوقاتی که من قرائت کردم آقایان وقت دارند. ضمناً ۲۲ دقیقه هم هست که کلیات است. مثل اظهارات آقای نادى و دیگران که یا به کل هیئت دولت برمی گشته و یا مقدمه بوده. اینها را هم هنوز و ضعیف روشن نیست و قاعدتاً باید بخشی از آن را به آقای نخست وزیر بدهیم که از کل دفاع بکنند؛ منتها در آیین نامه اسم آقای نخست وزیر نیامده یا یک جوری تقسیم کنیم بین همین آقایان وزرا. فعلاً ما به همین ترتیبی که یادداشت شده از آقایان دعوت کنیم که دفاع بفرمایند. آقای مهندس غرضی اولین کسی بود که در موردشان صحبت شد؛ ۲۸ دقیقه وقت دارند که حالا دو دقیقه هم از آن مقدمه بگیرند و نیم ساعت ایشان وقت دارند. (منشی- آقای غرضی در جلسه حضور ندارند) اگر آقای غرضی نیستند نفر بعدی آقای دکتر منافى بفرماید. (منشی- آقای دکتر منافى هم در جلسه نیستند) (همه هم نمایندگان)

یکی از نمایندگان- بهتر است آقای آقازاده یک دقیقه صحبت کنند.

رئیس- کاش گذاشته بودید که ما از طرفشان دفاع کنیم، راحت تر بودند همین جا می نشستند گوش می دادند. آقای آقازاده نیم دقیقه که چیزی نیست که حالا صحبت کنند پس با این حساب نفر سوم آقای ناطق نوری هستند.

یکی از نمایندگان- آقای آقازاده آمدند.

رئیس- بفرمایید، آقای آقازاده یک دقیقه برای دفاع وقت دارید. (خنده نمایندگان)

موحدی ساوجی- من تذکر دارم.

آقازاده- بسم الله الرحمن الرحيم.

رئیس- آقای آقازاده اجازه بدهید آقای موحدی تذکرشان را بدهند.

موحدی ساوجی- تذکر بنده این است که این مقداری که وقت خاص در مخالفت با هر وزیر صحبت

→

شده با آن مقدار از وقت مشترک که تقسیم می‌شود بین وزرا و به هر وزیری یک سهمی خواهد رسید؛ این را با هم جمع بکنید چون در جمع یک دقیقه بیشتر می‌شود.

رئیس - جمع کردیم. شما اگر گوش می‌دادید تذکر نمی‌دادید. من گفتم از ۲۲ دقیقه ...

موحدی - شما می‌فرمایید ایشان یک دقیقه صحبت کنند.

رئیس - ... فقط وقت مطلق داریم که بخشی از آن مربوط به آقای نخست‌وزیر است. ما فرض کردیم که

۲۲ دقیقه هم باقی بماند تقسیم کنیم بین آقایان نفری یک دقیقه به آنها می‌رسد اگر اضافه کنیم.

وزیر دارایی - آقای هاشمی مخالف چقدر صحبت کرد؟

رئیس - مخالف ۱۵۸ دقیقه با اضافاتش (وزیر دارایی - دقایقی که شما جمع کردید باید دو برابر باشد)

یعنی دو برابر می‌شود ۳۰۰ دقیقه ما حالا می‌خواهیم دو برابر به شما بدهیم. دقایق مساوی است و ما یک برابر هم به آن اضافه می‌کنیم و می‌شود دو برابر.

نیک روش - وضع این وزرای مشاور چگونه است؟ در دستور نیستند.

رئیس - آن را جداگانه بحث می‌کنیم؛ چرا در دستور هم هستند.

زواره‌ای - اخطار قانون اساسی دارم.

رئیس - آقای زواره‌ای اخطار قانون اساسی دارند. خدا کند حرف حساسی داشته باشند، اما اخطارهای خوب را قبول می‌کنیم. اگر می‌خواهید وزیر مشاور را بگویید بحث جداگانه‌ای دارد. اگر می‌خواهید هم الآن بحث بشود. (زواره‌ای - بله الآن بحث شود) بسیار خوب چون وزرا هم حاضر نیستند بگذارید الآن بحث بشود. آقای زواره‌ای اخطار قانون اساسی‌شان را می‌گویند؛ من هم دفاع می‌کنم.

زواره‌ای - بسم الله الرحمن الرحيم. اصل ۱۳۳ - وزرا به پیشنهاد نخست‌وزیر و تصویب رئیس جمهور، معین و برای گرفتن رأی اعتماد به مجلس معرفی می‌شوند. تعداد وزیران (این قسمت مورد نظر است) و حدود اختیارات هر یک از آنان را قانون معین می‌کند.

در رابطه با برادرمان آقای آقازاده بنده سؤالی طرح کردم؛ چون به کلیه مجموعه قوانین گذشته و شورای انقلاب که مراجعه کردم دیدم نهادی، تأسیسی به نام وزیر مشاور در امور اجرایی نداریم. هیچ یک از وزرا نمی‌توانند بدون قانون خاص و تعیین حدود اختیارات و وظایف تعیین بشوند. یک وزارتخانه باید اول حدود اختیارات و وظایفش به موجب قانون مشخص بشود، بعد دارای وزیر بشود. وقتی سؤال کردم آقای موسوی خوئینی‌ها از طرف مجلس از شورای محترم نگهبان سؤال کرده‌اند. جواب شورای محترم نگهبان به مجلس این است:

«هر وزیری که طبق قانون (پس اول قانونش باید باشد که در مورد آقای آقازاده قانونی وجود ندارد) و با رأی اعتماد مجلس به عنوان وزیر تعیین شده باشد، طبق اصل ۱۳۷ قانون اساسی در برابر مجلس مسئول است و مطابق اصل ۸۸ می‌توان از او سؤال کرد و تعیین مشاور یا معاون نخست‌وزیر به عنوان وزیر مشاور جهت عملیات اجرایی مغایر قانون اساسی است».

اصلاً تعیین چنین سمتی مغایر قانون اساسی است (طبق نظر شورای محترم نگهبان)؛ به علاوه ما قانونی برای تشکیل وزارتخانه‌ای به عنوان وزارت مشاور در امور اجرایی نداریم. بنابراین ایشان طبق قانون

←

اساسی سمتی ندارند.

رئیس - خیلی خوب، این اخطار آقای زواره‌ای دو قسمت است، یکی اینکه اصلاً قانونی داریم درباره وزیر مشاور در امور اجرایی یا نه. یکی هم آن قسمت اخیر اظهار شورای نگهبان که من آن دومی را صحبت می‌کنم.

دکتر شبانی - آقای هاشمی در مورد سایر وزرا هم قانونی نداریم.

بیات - اجازه بفرمایید من یک تذکری بدهم.

رئیس - بفرمایید.

بیات - بسم الله الرحمن الرحيم. اگر برادرمان جناب آقای زواره‌ای عنایت بکنند این اشکال هم در رابطه با وزیر مشاور و سازمان برنامه و بودجه مطرح است، اتفاقاً قانون دارد و در رابطه با بهزیستی هم قانون دارد، در این رابطه باز هم قانون دارد. مادامی که آن قانون عادی از طرف مجلس نسخ نشده است به قوت خودش باقی است و نمی‌شود الآن ما بیایم این مسئله را همین طور دیمی رد بکنیم و در نتیجه ... بنابراین قانون در سر جای خودش باقی است.

یکی از نمایندگان - آقای هاشمی حرف شورای نگهبان که دیمی نیست.

زواره‌ای - آقای هاشمی سازمان برنامه قانون دارد، ولی چیزی به عنوان وزیر مشاور نداریم.

رئیس - حالا من صحبت می‌کنم اجازه بدهید. این بحث خوبی بود آقای زواره‌ای مطرح کردند. امروز هم در یک مقطعی ... من فکر می‌کردم قبل از رأی‌گیری مطرح بشود که مجلس شورای اسلامی تصمیم خودش را بگیرد. این یکی از مسائل بسیار مهم است، علی‌رغم اینکه به نظر کوچک می‌آید. آن نکته دوشان مهم‌تر است که من روی آن حرف دارم و آقایان هم دقت بفرمایید.

ربانی املشی - آقای هاشمی اگر اجازه بدهید یک مقدار بیشتر نسبت به این مطلب صحبت بشود و موضوع باز بشود و درست در جریان قرار بگیریم بعد جناب‌عالی جواب بفرمایید.

رئیس - اشکالی ندارد آقای ربانی بیشتر آمادگی دارند. آقای ربانی صحبت کنند، آقای زواره‌ای هم صحبت کردند، خود من هم می‌خواهم صحبت کنم، آقای ربانی هم صحبت کنند بیشتر از این نمی‌شود. دو نفر از آن طرف و دو نفر از این طرف صحبت کنند و دیگر تمام بشود و بعد از صحبت‌ها هم مجلس خودش تصمیم می‌گیرد. آقای ربانی بفرمایید.

ربانی - بسم الله الرحمن الرحيم. مسئله‌ای را که آقای زواره‌ای هم مطرح کردند دیروز با آقای هاشمی در این زمینه بحث مفصلی کردیم ولی متأسفانه نتوانستیم به یک نتیجه قطعی برسیم و ناگزیر شدیم که امروز باز دو مرتبه در مجلس این مسئله را مطرح کنیم. از نظر شورای نگهبان این مسئله قطعی است که وزیر مشاور یا معاون نخست‌وزیر به عنوان وزیر اصلاً از نظر قانون اساسی صحیح نیست.

طبق اصل ۸۸ و ۱۳۷ وزیر یعنی مسئول اجرایی. طبق این دو اصل که عرض کردم اصل ۸۸ و ۱۳۷ وزیر یعنی مسئول اجرایی که باید از مجلس رأی اعتماد بگیرد و در مقابل مجلس هم مسئول باشد. اما وزیری را که به عنوان مشاور باشد، مشاور مسئولیتی ندارد. مشاور است و مشورت می‌کند. مافوق او مشاورت می‌کند و این را وزیر مشاور نامیده‌اند، از آن جایی که طبق اصل ۸۸ و ۱۳۷ وزیر یعنی مسئول؛ پس این آقای را که مشاور

هست و مسئولیت قانونی ندارد و مجلس نمی‌تواند درباره چیزی از او سؤال بکند نمی‌تواند در خارج وجود خارجی داشته باشد. و اگر بگویید وزیر مشاور سمت اجرایی هم دارد، اگر سمت اجرایی داشته باشد، آن سمت اجرایش در صورتی که قانون داشته باشد می‌توانیم برایش وزیر تعیین بکنیم، اما سمت مشاورش خلاف قانون است و در اینجا آن وقت ما یک خلاف قانون دیگری هم مرتکب شده‌ایم. طبق اصل ۱۴۱ هر کسی بیش از یک سمت نمی‌تواند داشته باشد. دو شغلی می‌شود؛ یعنی هم سمت مشاور دارد و هم سمت اجرایی دارد (شد دو تا خلاف). طبق اصل ۹۸ تفسیر قانون اساسی با شورای نگهبان است و اطلاق هم دارد، در هر صورت و در هر حالی که شورای نگهبان قانون اساسی را تفسیر کرد، ولو اینکه نظر مجلس کلاً و یا نظر شخصی مخالف با نظر شورای نگهبان باشد، ما حق مخالفت نداریم. شورای نگهبان وقتی که قاطعانه نظر داد نسبت به یک مسئله‌ای و یک اصلی را تفسیر کرد، تفسیر شورای نگهبان می‌شود قانون اساسی. همان را که آنها تفسیر کردند کأنه قانون اساسی است و به هیچ‌وجه نمی‌شود با آن تخلف کرد. نامه‌ای که از طرف مجلس به شورای نگهبان نوشته شده بود اصل این نامه این بود:

در اجرای اصل ۸۸ قانون اساسی وزرا موظف به حضور در مجلس و پاسخ به سؤالات نمایندگان محترم می‌باشند. خواهشمند است اعلام فرمایید آیا وزیر مشاور در امور اجرایی نیز چون سایر وزرا موظف به پاسخگویی هست یا خیر؟

جواب: عطف به نامه شماره ... مورخ ... موضوع در جلسه شورای نگهبان مورد بحث و بررسی قرار گرفت و نظر اکثریت اعضای شورای (بیش از سه چهارم) (از آنجایی که در تفسیر قانون اساسی قانون شورای نگهبان خودشان آیین‌نامه‌ای را که وضع کردند باید بیش از سه چهارم رأی بدهند معلوم می‌شود بیش از سه چهارم بوده) بیش از سه چهارم به شرح ذیل اعلام می‌شود. هر وزیری که طبق قانون و با رأی اعتماد مجلس به عنوان وزیر تعیین شده باشد، طبق اصل ۱۳۷ قانون اساسی در برابر مجلس مسئول است و مطابق اصل ۸۸ می‌توان از او سؤال کرد (این قسمت را عنایت بیشتری بفرمایید) و تعیین مشاور یا معاون نخست‌وزیر به عنوان وزیر مشاور (یعنی تعیین مشاور به عنوان وزیر مشاور؛ تعیین معاون نخست‌وزیر به عنوان وزیر مشاور) در جهت عملیات اجرایی مغایر قانون اساسی است.

در این جا یک جمله‌ای را آقایان دیروز می‌گفتند که شورای نگهبان گفته است که جهت عملیات اجرایی و ما بعضی‌هایمان جهت عملیات اجرایی نیستیم؛ مثلاً حالا نمی‌دانم کدام قسمت را می‌خواستند بگویند، شاید مثلاً در قسمت برنامه و بودجه می‌خواستند بگویند اجرایی نیست، (حالا هر قسمتی را) این اشکال را داشتند، جواب این اشکال این است که اصلاً کار نخست‌وزیر کار اجرایی است. طبق اصول قانون اساسی رئیس جمهور، نخست‌وزیر، وزرا فقط مسئولیت اجرایی دارند. هر کاری را که انجام می‌دهند ولو کار ستادی هم انجام بدهند آن کار، کار اجرایی است. از چارچوب کار اجرایی خارج نمی‌شود و گر نه از چارچوب کار اجرایی خارج بشود، یعنی داخل شده‌اند یا در کار قوه مقننه، یا در کار قوه قضائیه. قوای سه‌گانه کشور عبارتند از: قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضائیه. پس بنابراین اگر نخست‌وزیر کاری را انجام می‌دهد کار اجرایی است. پس این را که گفته‌اند جهت کار اجرایی، هر کاری باشد کار، کار اجرایی است و آقای وزیر مشاور کار اجرایی انجام می‌دهد ولو کار ستادی، ولو کار تنظیم، ولو کار هماهنگی فرقی

نمی‌کند؛ هر کاری بکند کار اجرایی است و طبق نظر شورای نگهبان این مطلب هم قطعی و مسلم است. بعد یک اشکال دیگری را که می‌کردند می‌گفتند خوب حالا اگر اینها وزیر نداشته باشد، این مؤسسات از کار می‌افتد. جواب این مطلب را دیشب وقتی من فکر کردم و با بعضی‌ها هم که مشورت کردم پاسخ، پاسخ خوبی است توجه بفرمایید. یکی از این وزرای مشاور که اصلاً وزارتخانه نداشتند وزیر مشاور در امور اجرایی اصلاً وزارتخانه علی‌حده‌ای نداشتند. ایشان در نخست وزیری متمرکز بودند و یک کارهایی را کمک نخست وزیری می‌کردند الآن هم می‌توانند به عنوان معاون در کارهایی که مربوط به نخست‌وزیر است، ایشان معاون نخست‌وزیر باشند و آن‌کارها را انجام بدهند. می‌ماند دو وزارتخانه دیگر یکی بهزیستی، یکی برنامه و بودجه. این دو وزارتخانه علاوه بر اینکه وزارتخانه بودند سازمان هم هستند؛ سازمان برنامه و بودجه، سازمان بهزیستی. پس بنابراین فرضاً اگر ما وزارتس را بگیریم سازمان به حال خودش باقیست. سازمان برنامه و بودجه، سازمان بهزیستی، این دو سازمان تا یک مدتی به عنوان سازمان و آقایانی را هم که در رأسش هستند به عنوان سرپرست سازمان مشغول کار بشوند البته اگر می‌خواهند وضع بهتری پیدا بکند زودتر یک لایحه‌ای تنظیم بکنند و به مجلس بفرستند. مجلس هم ان‌شاءالله کمک می‌کند که از این وضع دربیاید و یک وضع مشخص‌تری پیدا بکند. پس بنابراین ما هیچ اشکالی نداریم و اما اینکه فرمودید آقا قوانین گذشته به حال خودش باقی است، من نمی‌دانم شما از کجا درمی‌آوردید. ما طبق سوگندی که یاد کرده‌ایم در سوگندنامه مراجعه بفرمایید یکی از چیزهایی را که به آن سوگند یاد کرده‌ایم این است که «من مدافع قانون اساسی باشم». هرگاه ما در هر جایی دیدیم دارد از قانون اساسی تخلف می‌شود، ما باید فریاد بزنیم نباید این کار را بکنیم چه برسد به اینکه خودمان بکنیم. ما خودمان که کردیم علاوه بر اینکه به یک وظیفه قانونی عمل نکرده‌ایم از یک وظیفه شرعی تخلف کرده‌ایم. بارها از قول امام نقل شده که امام فرموده‌اند تخلف از قوانین یعنی خلاف شرع. در قوانین عادی فرموده‌اند تخلف از قوانین یعنی خلاف شرع؛ چه برسد به قانون اساسی. پس بنابراین طبق آن سوگندی که ما یاد کردیم علاوه بر اینکه خلاف شرع کرده‌ایم، حنث قسم که من خیلی عنایت به این مطلب عرض می‌کنم بعضی وقت‌ها مطلب را روی این مسئله تکیه می‌کنم ما قسم یاد کرده‌ایم و اگر ما در این مجلس نسبت به این مواد قانون اساسی که بنده اشاره کردم توجه نکنیم، مخالفت با قانون اساسی کرده‌ایم و حنث قسم کرده‌ایم؛ یعنی باید کفاره هم بپردازیم، مگر اینکه آقایان وزرای مشاور آن وقت کفاره ما را ادا کنند. در هر صورت به هیچ وجه ما نمی‌توانیم رأی به وزرا مشاور بدهیم برای خاطر اینکه اینها از نظر شورای نگهبان قانونیت ندارند و از نظر ما هم تخلف قانون اساسی حساب می‌شود.

رئیس- بسم الله الرحمن الرحيم. این یک بحث بسیار اصولی بود. از آقای ربانی من هم متشکرم که این مسئله را مستقصی توضیح دادند. من هم یک توضیحاتی دارم که می‌دهم و بالاخره ان‌شاءالله نمایندگان تصمیماتشان را می‌گیرند. من به عنوان رئیس مجلس (مجلس دوم) یکی از کارهای بسیار خطرناک برای قانون‌گذاری و یک خطر اصولی می‌دانم اگر این رویه‌ای که الآن در مورد شورای نگهبان و وزاری مشاور پیش آمده اجراء بشود با استدلال به قانون اساسی؛ اگر این رویه اجراء بشود اصلاً پایه قانون‌گذاری در کشور سست می‌شود و یک خطری در آینده همه نهادها را تهدید می‌کند. من تعجب

→

می‌کنم آقایانی که در آیین‌نامه قبلی آن همه برای مجلس تعصب نشان دادند چطور این جا به این نکته تا به حال توجه نفرمودند!! اصلاً قانون اساسی به شورای نگهبان حقی که داده این است که مصوبات مجلس را حق دارد درباره‌اش اظهار نظر بکند. این اصل اول مربوط به شورای نگهبان را ببیند؛ (اصل ۹۱) «به منظور پاسداری از احکام اسلام و قانون اساسی از نظر عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای اسلامی با آنها (ملی البته) شورایی به نام شورای نگهبان با ترکیب زیر تشکیل می‌شود (یکی از نمایندگان - تفسیر را هم بفرمایید) به تفسیر هم می‌رسیم خواهش می‌کنم وسط بحث آن طوری برخورد نکنید. شورای نگهبان اصلاً به این منظور به وجود آمده و آخرش هم یک اصل دیگری دارد که «تفسیر قانون به عهده شورای نگهبان است». این هم بعداً احتیاج به قانون دارد. «به عهده شورای نگهبان است» یعنی چه؟ آیا شورای نگهبان ابتدائاً خودش باید برود آن را تفسیر کند یا اینکه یک وظیفه‌ای است و اگر از او خواستند. ممکن است البته نظر شورای نگهبان این باشد که ابتدائاً می‌تواند - من روی این اعتراضی ندارم - گرچه رویه شورای نگهبان تا به حال این بوده است که اگر مسئولی از آنها سؤال نمی‌کرده تفسیر نمی‌کردند. حتی نماینده‌ها از شورای نگهبان تفسیر خواستند، شورای نگهبان نکرد و گفت رئیس مجلس امضا بکند. این رویه‌شان بوده؛ حالا من نمی‌دانم تفسیرشان این است یا نه. حالا این بحث دیگری است بگذریم. این یک مسئله. مسئله دیگر در همین اصول مربوط به شورای نگهبان است (آقای ربانی این را خیلی دقت کنید). اگر چنانچه مجلس شورای اسلامی یک چیزی را تصویب کرد و فرستاد آن جا و ده روز گذشت، اینها استمهال نکردند یا استمهال کردند و ده روز دوم گذشت، آن قانون می‌شود، گرچه نظر شورای نگهبان هم این باشد که این مخالف قانون اساسی است؛ گرچه نظر شورای نگهبان هم این باشد که این مخالف قانون شرع است. یعنی قانون می‌شود. این نشان این است که شورای نگهبان در مورد قوانینی که از این محوطه خارج می‌شود، دیگر حق اظهار نظر، حاکمیت بر آن قانون ندارند، اگر داشتند این مهلت...

ربانی املشی - شما تفسیر را جواب بفرمایید؛ اصل ۹۸ را ...

رئیس - عجیب است که آقایان ما بیست دقیقه صحبت ایشان را با بردباری تحمل کردیم، اینها یک لحظه نمی‌توانند صبر بکنند. صبر کنید ما داریم حرف می‌زنیم. وقت هم داریم. شورای نگهبان اگر قدرتش این بود که هر قانونی را بتواند اظهار نظر کند و لغو بکند این بیست روز لغو است. برای چه می‌تواند اظهار نظر بکند؟ در مورد قوانین گذشته آیا شورای نگهبان می‌تواند اظهار نظر بکند و لغو کند؟ (لغو را عرض می‌کنم). قانون تا مجلس شورای اسلامی لغوش نکند، قانون است. اگر شما بپایید این پایه را امروز در مجلس دوم بگیرید چه خواهد شد؟ سرنوشت کشور را دادید دست شورای نگهبان. من الآن به شورای نگهبان اعتماد دارم، همیشه هم ان شاء الله اعتماد داریم. اما این اصلاً لغو کردن مجلس است دیگر؛ یعنی فردا هر نهادی را اگر شورای نگهبان یک تفسیر روی یک قانون کرد ممکن است کابینه را ساقط کند، ممکن است رئیس جمهور را ساقط کند، ممکن است دستگاه شورای قضایی را ساقط کند، ممکن است راجع به رهبر کاری بخواهد انجام بدهد. اگر این حق را ما بدهیم آنهایی که این قانون را گذراندند دقت کردند که نمی‌شود به دوازده نفر حق داد، مجلس شورای اسلامی امروز ۲۷۰

←

نفر نماینده مردم دارد، چند وقت دیگر ۵۰۰ نفر می‌شوند و اینجا خلاف کردن بسیار مشکل است، اعمال مسائل سیاسی کردن بسیار مشکل است، علنی است. شورای نگهبان هیچ یک از این خصوصیات را ندارند و البته اگر بر فرض هم داشت قانون اساسی چنین اجازه‌ای نداده. خوب حالا آقای ربانی استدلال کردند به اینکه امام فرمودند از قوانین اطاعت کنید. خوب ما قانون داریم. شورای انقلاب قانون گذرانده وزارت بهزیستی را، با همین صورتی که الآن هست. با تفسیر شورای نگهبان شما می‌توانید آن قانون را ندیده بگیرید؟ نخست‌وزیر حق داشت سرپرست آن را به مجلس نیاورد؟ مجلس شورای اسلامی حق دارد درباره او اظهار نظر نکند؟ حالا که آمده این خلاف شرع نمی‌شود؟ از قانون تخلف کردن نمی‌شود؟ در مورد این تفسیری که هم که بی‌سؤال تفسیر نکنند سؤال را ببیند چه بوده و جواب چه هست. سؤال این است:

آقای موسوی خوئینی‌ها در غیاب من (که اینها معمولاً غیر از رئیس مجلس را هم قبول نمی‌کردند) سؤال می‌کنند خواهشمند است اعلام فرمایید آیا وزیر مشاور در امور اجرایی نیز چون سایر وزرا موظف به پاسخگویی هست یا خیر؟ سؤال درباره پاسخ سؤال است. شورای نگهبان اولاً این جواب را داده. شما می‌گویید جواب به این سؤال می‌خورد یا نه؟ اگر می‌خورد این خودش تأیید وزیر مشاور است. «هر وزیری که طبق قانون و با رأی اعتماد مجلس به عنوان وزیر تعیین شده باشد، طبق اصل ۱۳۷ قانون اساسی در برابر مجلس [مسئول] است». این جواب آن سؤال است یا نه؟ اگر جواب این سؤال است یعنی این هم وزیر و هم مسئول است. البته بعدش آمدند قید کردند پایین، اینکه این اصلاً سؤال نبوده، این سؤال را خودشان جواب دادند. البته اگر خودشان تفسیرشان از قانون اساسی این است - که حقشان است این کار را نکنند - ما حرفی نداریم. خوب حقشان را کردند، پایین آن را نوشتند که عبارت هم این است «و تعیین مشاور یا معاون نخست‌وزیر به عنوان وزیر مشاور جهت عملیات اجرایی مغایر قانون اساسی است». حالا خود این عبارت چه مفهومی دارد یک مقداری مشکل است. من با شورای نگهبان با بعضی‌هایشان صحبت کردم، خیلی نظر روشنی ارائه نفرمودند. این آیا حالا سایر وزرا، وزیر مشاور دیگر که عملیات اجرایی مثلاً وزیر بودجه الآن تردید است که کار اجرایی دارد یا ندارد، این جا نوشته‌اند «به عنوان عملیات اجرایی» آیا آن اجرایی هست یا نه، مسئله دیگری است. بنابراین این ابهام وجود دارد از یک طرف.

دوم اینکه آیا آنها مستقلاً حق تفسیر داشتند یا نه؟ این مربوط به خودشان است. از یک طرف این جواب به آن سؤال نمی‌خورد. از یک طرف شورای نگهبان قوانین عادی را لغو نمی‌تواند بکند. ما همه این حرف‌های آقای ربانی را قبول می‌کنیم. اینها حق هم داشتند، تفسیر هم درست است، به این سؤال هم می‌خورد، اما قانون لغو نمی‌شود. خیلی خوب، حالا ما فهمیدیم که آن قانون گذشته ممکن است هزار قانون ما الآن داشته باشیم مخالف قانون اساسی در ده‌ها هزار قانون خیلی از آنها ممکن است مخالف باشد، ما وظیفه‌مان است هر جا را فهمیدیم که خلاف قانون اساسی است دولت لایحه بیاورد، مجلس طرح بیاورد، قانون را اصلاح کنیم بعد عمل بکنیم. رئیس جمهور وظیفه‌شان است که از ما بخواهند، از دولت بخواهند، از شورای عالی قضایی بخواهند ایشان به عنوان حامی قانون اساسی باید

→

بخواهند و با ما فشار بیاورند که ما این کار را انجام بدهیم. آیا ما حق داریم به محض اینکه فهمیدیم قانونی گذشته آن هم با تفسیر شورای نگهبان با قانون اساسی مخالف است، فوری آن قانون را ندیده بگیریم؟ اگر ندیده گرفتیم تبعاتش را کی جواب می‌دهد؟ به علاوه جناب عالی که می‌فرمایید ما از قانون اساسی سوگند یاد کردیم خوب بله، ما همه قانون اساسی را سوگند یاد کردیم. خوب این قانون اساسی این را هم می‌گوید؛ قانون اساسی می‌گوید «شورای نگهبان در این مورد فقط حق دارد اظهار نظر بکند»، آن برای این منظور به وجود آمده. ما چطور این اصل قانون اساسی را ندیده بگیریم. به علاوه چطور آقایان برای همین یک مورد این قدر دلشان سوخته، در مورد شهرداری‌ها، در مورد شوراهای که الان پنج سال است تعطیل مانده، در مورد این همه مسائل قانون اساسی که الان معطل مانده اجراء نشده، خوب همه اینها را من می‌گویم زمان لازم دارد، قانون لازم دارد باید ترتیب بدهیم. من الان به عنوان رئیس مجلس نمی‌توانم اجازه بدهم که در مجلس قانونی که معتبر است لغو هم نشده و مسئول هم دارد، الان چندین هزار معلول زیر نظر سازمان بهزیستی دارند کار می‌کنند، دارند اداره می‌شوند. آقای ربانی می‌فرمایند که خیلی خوب اگر وزیر نشد، سرپرست. قانون اساسی اجازه نمی‌دهد آقای ربانی. همان قانون اساسی تفسیر شورای نگهبان می‌گوید تمام مؤسسات باید به یک وزارتخانه وصل باشند؛ ما به کجا وصل کنیم؟ الان که وصل نیست. یعنی شما این را پا در هوا می‌خواهید بگذارید؟ فردا اگر یک معلولی مُرد جوابش را ما باید بدهیم، جوابش با ما است که اینجا آمدم اعلام نکردیم، سرپرست معین نکردیم. بله وظیفه مجلس شورای اسلامی است، وظیفه دولت است با قید دو فوریت قانون بیاورند، اینها را تکلیفشان را روشن بکنند. وزارتخانه را هم ما می‌توانیم منحل بکنیم. هر وزارتخانه‌ای را مجلس می‌تواند منحل بکند. بنابراین در این شرایط مجلس شورای اسلامی مجبور است به قانون عمل بکند. نظر شورای نگهبان هم روی چشم ما، محترم است، اما در حدودی که حقوق آنها ایجاب می‌کند. (نمایندگان: احسنت) دیگر بحث نداریم یک موافق یک مخالف صحبت کرد؛ موقع رأی‌گیری است. البته آقایان نمایندگان اجبار ندارند به وزرای مشاور رأی بدهید. بنده هم شخصاً مسئله برایم این‌طوری نیست که خیال کنم اگر یک وزیر مشاور نداشتیم آسمان و زمین به هم می‌خورد؛ نه اجبار ندارید رأی بدهید؛ می‌توانید رأی بدهید اگر قبول دارید وزیر را، اگر قانون را قبول دارید رأی بدهید، نتیجه هم در رأی معلوم می‌شود. اگر هم رأی ندادیم ما تکلیفمان را انجام دادیم. دولت مثل یک وزارتخانه‌ای بی‌مسئولیتی فکری برایش خواهد کرد بعداً (سید ابوالفضل موسوی - اخطار دارم) الان اخطار دیگر نداریم. الان چند نفر وقت گرفتند.

هادی - آقای هاشمی یک بار هم به وزیر مشاور در امور اجرایی مجلس رأی داده آیا آن رأی مجلس معنایش اینست...

رئیس - خود شورای نگهبان چند بار این را صحه گذاشتند تا به حال، حالا شما یک دفعه بردارید ... در قانون بودجه مکرر آمده وزیر مشاور در امور اجرایی. همه اینها در آن بوده قانون تصویب کرده آمده ما الان بحثمان آن جورها نیست، عجله هم نداریم. ان شاء الله اگر آقایان رأی نیاورند، بعد تکلیف ما هست کار خودمان را انجام می‌دهیم.

←

و شواری نگهبان مذاکراتی انجام گرفته و از رادیو پخش شده که برای جناب عالی بر اساس اصل ۱۱۳ که مسئولیت اجرای قانون اساسی را دارید، تکلیف ایجاد کرده است. توجه فوری حضرت عالی را به مورد فوق جلب می نماید.

دبیر شورای نگهبان

لطف الله صافی

۵-۳- تذکر شماره ۸۰۹۷ مورخ ۱۳۶۶/۲/۹ شورای نگهبان به رئیس جمهور وقت در خصوص مغایرت بخشنامه نخست وزیر با قانون اساسی:

شماره: ۸۰۹۷

تاریخ: ۱۳۶۶/۲/۹

حضرت حجت الاسلام آقای خامنه ای

ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران

در مورد لایحه اراضی شهری مصوب ۱۳۶۶/۲/۸ مجلس شورای اسلامی، جناب آقای نخست وزیر طی بخشنامه ای دستور داده اند که وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی و

→

یکی از نمایندگان- ان شاءالله (خنده نمایندگان).

رئیس- ان شاءالله که یعنی خدا هر دو طرف را می خواهد دیگر (خنده نمایندگان) (سید ابوالفضل موسوی- آقای هاشمی اجازه بفرمایید) ما بحث نداریم قبل از شما آقای اصغری وقت گرفتند. موحدی ساجدی- اگر قرار است بحث باشد وقت گرفتند.

سید ابوالفضل موسوی- در فرمایشات شما خلاف قانون اساسی بود.

رئیس- حرف های من ممکن است همه اش خلاف قانون اساسی باشد. حالا اصلاً بحث که نیست، بحث نداریم. (سید ابوالفضل موسوی- اگر اجازه بدهید) اجازه هم نمی دهیم. آقای مهندس غرضی تشریف بیاورند. اولین مدافع صحبت کند.

خلخالی- من اخطار دارم، اخطار من هم وارد است.

رئیس- آقای خلخالی خواهش می کنم ما را اذیت نکنید.

خلخالی- من که اهل اذیت نیستم.

نیکروش- آقای هاشمی نتیجه این صحبت ها که شد چه شد؟ رأی نمی گیرید؟

رئیس- خیر، رأی که نیست. ما کار خودمان را انجام می دهیم. هر کس خواست به وزیر مشاور رأی می دهد، هر کس خواست رأی نمی دهد.

(روزنامه رسمی، شماره ۱۱۵۲۰ مورخ ۱۳۶۳/۵/۲۳، مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی (دوره دوم قانونگذاری))

نهادهای انقلاب اسلامی تا پایان رسیدگی و اعلام نظر شورای نگهبان از هرگونه اقدام مغایر لایحه مزبور با جدیت جلوگیری نمایند. با توجه به اینکه طبق قانون اساسی، قوانین پس از تصویب مجلس شورای اسلامی و تأیید شورای نگهبان و امضاء ریاست جمهوری و ابلاغ به دولت قابل اجراست و دستور فوق به طور ضمنی اجرای لایحه مذکور و همچنین جلوگیری غیرقانونی از آزادی عمل افراد است، بخشنامه مرقوم مغایر با قانون اساسی است و با توجه به اینکه مقام ریاست جمهوری مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه را عهده‌دار است، مراتب جهت استحضار جناب‌عالی و اقدام مقتضی اعلام می‌شود.

دبیر شورای نگهبان
 لطف‌الله صافی

شماره: ۲۶۲-۱۱/م

تاریخ: ۱۳۶۶/۲/۱۲

جناب آقای مهندس سراج‌الدین کا زرونی

وزیر محترم مسکن و شهرسازی

تذکر شماره ۸۰۹۷ مورخ ۱۳۶۶/۲/۹ شورای نگهبان در مورد بخشنامه جناب آقای نخست‌وزیر پیرامون لایحه اراضی شهری مصوب ۱۳۶۶/۲/۸ مجلس شورای اسلامی به استحضار ریاست محترم جمهوری رسید. پی‌نوشت فرمودند:

«جناب آقای نخست‌وزیر

بخشنامه یاد شده برخلاف قانون اساسی است. شایسته است آن را کأن لم یکن

اعلام فرمایید.»

مراتب برای اطلاع و اقدام مقتضی ابلاغ می‌گردد.

مصطفی میرسلیم

سرپرست نهاد ریاست جمهوری

**۵-۴- تذکر شماره ۲۰۰۹ مورخ ۱۳۶۷/۳/۳۰ شورای نگهبان به رئیس جمهور
 وقت در خصوص عدم صلاحیت یکی از نمایندگان مجلس:**

شماره: ۲۰۰۹

تاریخ: ۱۳۶۷/۳/۳۰

بسم الله الرحمن الرحيم

حضرت حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای سیدعلی خامنه‌ای

ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران

در جلسه روز یکشنبه ۱۳۶۷/۳/۲۹ مجلس شورای اسلامی آقای اکبرزاده به عنوان نماینده نیشابور در دوره سوم مجلس شورای اسلامی شناخته شد. نظر به اینکه نامبرده براساس اعلام شورای نگهبان حق شرکت در انتخابات را نداشته و آراء مأخوذه به نام وی نیز ابطال گردیده است، طرح موضوع در مجلس شورای اسلامی خلاف قانون اساسی بوده است. مراتب با عنایت به اصل ۱۱۳ قانون اساسی جهت اقدام مقتضی اعلام می‌گردد.

قائم مقام دبیر شورای نگهبان

خسرو بیژنی

۵-۵- تذکر شماره ۵۶۳۵ مورخ ۱۳۷۲/۹/۱۷ شواری نگهبان به رئیس جمهور وقت در خصوص تقدیم لایحه برای اصلاح لایحه قانونی حفظ امنیت اجتماعی مصوب ۱۳۶۶:

شماره: ۵۸۳/۷۲ ک

تاریخ: ۱۳۷۲/۸/۱۲

بسمه تعالی

حضرات محترم فقهای نگهبان دامت برکاته

سلام علیکم

احتراماً پیرو شماره ۱۰۹۷- مورخ ۱۳۷۲/۶/۲۸ همچنان که مستحضرید شورای عالی قضایی سابق در تاریخ ۱۳۶۲/۷/۱۰ در صفحه ۲۱ جلد اول استفتائات اعلام نموده که اکثر اعضاء کمیسیون امنیت اجتماعی غیرقاضی هستند ... تشکیل کمیسیون امنیت اجتماعی موضوع لایحه قانونی حفظ امنیت اجتماعی مصوب ۱۳۶۶ ... متفی است؛ لذا در صورت امکان اعلام فرمایید که تشکیل کمیسیون مزبور شرعاً دارای اشکال می‌باشد یا نه؟

ربیعی

دادستان و رئیس دادگستری شهرستان نهاوند

شماره: ۵۶۳۵

تاریخ: ۱۳۷۲/۹/۱۷

بسمه تعالی

جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای هاشمی رفسنجانی

ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران

با سلام و تحیات

نظر به اینکه کمیسیون امنیت اجتماعی موضوع لایحه قانونی حفظ امنیت اجتماعی مصوب ۲۲ اسفند ۱۳۳۶ با اصلاحات بعدی مغایر قانون اساسی می باشد و اصلاح آن با تصویب قانون جدید امکان پذیر است و نظر به اینکه مسئولیت اجرای قانون اساسی به عهده حضرت عالی گذاشته شده، خواهشمند است دستور فرمایید در زمینه اصلاح لایحه قانونی مذکور از جانب دولت لایحه مربوط تهیه و به مجلس تقدیم گردد.

با تشکر و احترام

دبیر شورای نگهبان

احمد جنتی

۵-۶- تذکر شماره ۷۴/۲۲/۰۱۰۱ مورخ ۱۳۷۴/۱۲/۱۷ شواری نگهبان به رئیس جمهور وقت در خصوص مغایرت یکی از مصوبات هیئت وزیران با قانون اساسی:

شماره: ۷۴/۲۲/۰۱۰۱

تاریخ: ۱۳۷۴/۱۲/۱۷

حضرت حجت الاسلام والمسلمین آقای هاشمی رفسنجانی

ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران «دام عزه»

با سلام

عطف به مصوبه شماره ۱۵۱۳۶/ت/۱۵۶۹۵ مورخ ۱۳۷۴/۱۲/۱۷ هیئت محترم وزیران،^(۱) موضوع در جلسه مورخ ۱۳۷۴/۱۲/۱۷ شورای نگهبان مطرح گردید و

۱. متن مصوبه هیئت وزیران به شرح زیر بوده است:

شماره: ۱۵۱۳۶/ت/۱۵۶۹۵

تاریخ: ۱۳۷۴/۱۲/۱۷

مصوبه مذکور خلاف نظارت عام شورای نگهبان شناخته شد؛ زیرا نظارت این شورا بر حسب تفسیری که انجام شده و مصوبه مجلس شورای اسلامی، عام و در تمام مراحل است.

البته در هر مورد که آرای صندوق یا صندوق‌هایی مورد اعتراض باشد می‌تواند اعتراض خود را به شورای نگهبان تسلیم و درخواست بازرسی و شمارش مجدد آرا نمایند. شورا نیز کما فی السابق ترتیب اثر داده و خود را موظف می‌داند رسیدگی کند. این دوره هم با دوره‌های گذشته، وظایف تغییری نکرده است.

با آرزوی مزید توفیقات حضرت عالی

دبیر شورای نگهبان

احمد جنتی

شماره: ۹۱۸۳-۷۴/م

تاریخ: ۱۳۷۵/۱/۸

شورای محترم نگهبان قانون اساسی

بازگشت به نامه شماره ۱۳۷۴/۲۲/۰۱۰۱ مورخ ۱۳۷۴/۱۲/۱۷ در خصوص مصوبه ۱۵۱۳۶/ت/۱۵۶۹۵ مورخ ۱۳۷۴/۱۲/۱۷ هیئت محترم وزیران، توجه اعضای محترم آن شورا را به موارد ذیل جلب می‌نمایم:

۱- انتخابات مجلس شورای اسلامی و نظارت شورای محترم نگهبان بنا به اصول ۶۲ و ۹۹ قانون اساسی انجام پذیرفته و رئیس جمهور به استناد اصل ۱۱۳ قانون

→

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۷۴/۱۲/۱۶ به استناد ماده (۸۸) قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۷۴ تصویب نمود:

متن زیر به عنوان تبصره به بند (ب) قسمت پنجم ماده (۴۵) آیین‌نامه و دستورالعمل اجرایی قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی اضافه می‌شود:

تبصره- به منظور حصول اطمینان از صحت شمارش و قرائت آرا، بازرسان وزارت کشور موظفند پس از اعلام نتیجه نهایی آرا، صندوق‌هایی را که در هر یک از حوزه‌های انتخابیه بنا به اعلام و دستور رئیس جمهور معین می‌شود، بازشماری و قرائت کنند و نتیجه را در صورت جلسه قید نمایند.

حسن حبیبی

معاون اول رئیس جمهور

مذکور بعد از مقام رهبری بالاترین مقام کشور و مجری قانون اساسی و به موجب اصول ۱۲۱ و ۱۲۲، پاسدار قانون اساسی و مسئول انجام وظایف قانونی خود در برابر ملت، رهبر و مجلس می‌باشد و بنا به صراحت ماده (۱۳) قانون حدود و وظایف و مسئولیت‌های ریاست جمهوری مصوب ۱۳۶۵ که مقرر می‌دارد «به منظور پاسداری از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و در اجرای اصل ۱۱۳ قانون اساسی، رئیس جمهور از طریق نظارت، کسب اطلاع، بازرسی و پیگیری، بررسی و اقدامات لازم مسئول اجرای قانون اساسی می‌باشد»، نه تنها موضوع تصویب‌نامه اخیر هیئت وزیران، بلکه برای اجرای قانون اساسی به طور جامع و کامل، حق نظارت، کسب اطلاع، بازرسی و ... را دارا می‌باشد.

۲- انجام انتخابات از آغاز تا انتها یک امر اجرایی کامل و تمام عیار است و از این جهت در حیطه وظایف و مسئولیت‌های قوه مجریه قرار می‌گیرد و به استناد اصل شصتم قانون اساسی که اعمال قوه مجریه را از طریق رئیس جمهور و وزرا می‌داند، رئیس جمهور موظف است که کار انتخابات را به بهترین وجه سامان بخشد.

۳- به موجب اصل یکصد و سی و چهارم، رئیس جمهور بر کار وزیران نظارت داشته و براساس اصل یکصد و سی و هفتم، وزیران در مقابل رئیس جمهور مسئول انجام وظایف خویش می‌باشند. و با توجه به اینکه وزارت کشور بنا به صراحت قانون انتخابات، مسئول حُسن جریان انتخابات است، مداخله و اقدام رئیس جمهور برای اطمینان از انجام وظایف وزارت کشور و حُسن جریان انتخابات امری طبیعی و بلکه الزامی تلقی می‌گردد.

۴- از جمله حقوق مسلم و پذیرفته شده در قانون اساسی برای مردم، حق انتخاب شدن و انتخاب کردن است و رئیس جمهور بنا به سوگندنامه اصل ۱۲۱ قانون اساسی، ضامن حقوق معوقه معرفه در قانون اساسی بوده و بدون مداخله لازم نمی‌تواند ضامن این امر باشد.

با عنایت به موارد فوق و سایر مواردی که به موقع به آن پرداخته خواهد شد، رئیس جمهور در اجرای قانون انتخابات دارای مسئولیت بوده و به طور مستقیم و یا با واسطه وزارت کشور از حقوق قانونی خود برای اطمینان از حُسن جریان امور استفاده می‌نماید. البته این نظارت و کنترل، نافی وظایف و اختیارات نظارتی شورای نگهبان نبوده، بلکه می‌تواند اقدامات آن شورای محترم را تکمیل نماید.

با توجه به مراتب فوق، مقتضی است نظریه قبلی مورد تجدیدنظر قرار گیرد.

اکبر هاشمی رفسنجانی

رئیس جمهوری اسلامی ایران

**۵-۷- تذکر شماره ۷۵/۲۱/۱۴۰۷ مورخ ۱۳۷۵/۱۱/۱۶ شورای نگهبان به رئیس
جمهور وقت در خصوص انتصاب رئیس سازمان بازرسی کل کشور به امر بازرسی
انتخابات مجلس شورای اسلامی:**

شماره: ۱۱۲۹۸۱/۱۱

تاریخ: ۱۳۷۵/۱۱/۳

حضرت آیت الله جنتی

دبیر محترم شورای نگهبان

با سلام؛

به پیوست تصویر حکم شماره ۱۱۲۵۷۶ مورخ ۱۳۷۵/۱۱/۱ مقام محترم ریاست جمهوری به عنوان رئیس محترم سازمان بازرسی کل کشور در خصوص بازرسی انتخابات میان دوره ای پنجمین دوره مجلس شورای اسلامی، جهت اطلاع جناب عالی و اعضای محترم شورای نگهبان ارسال می گردد.^(۱)

محسن هاشمی

رئیس دفتر رئیس جمهور

۱. متن نامه پیوست، به شرح زیر است:

شماره: ۱۱۲۵۷۶

تاریخ: ۱۳۷۵/۱۱/۱

حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای رئیسی

رئیس محترم سازمان بازرسی کل کشور

با توجه به اهمیت برگزاری هر چه سالم تر انتخابات میان دوره ای پنجمین دوره مجلس شورای اسلامی و ضرورت اطلاع رسانی سریع و مستمر به اینجانب، به موجب این حکم به امر بازرسی انتخابات اقدام نمایید. دستگاه های اجرایی، وزارتخانه ها به ویژه سازمان ها و نهادهایی که به طور مستقیم مسئول برگزاری انتخابات می باشند، همکاری و مساعدت لازم را مبذول خواهند داشت.

اکبر هاشمی رفسنجانی

رئیس جمهوری اسلامی ایران

شماره: ۷۵/۲۱/۱۴۰۷

تاریخ: ۱۳۷۵/۱۱/۱۶

حضرت مستطاب حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای هاشمی رفسنجانی
ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران دامت تأییداته
با سلام و تحیات

حکم حضرت عالی درباره بازرسی رئیس محترم سازمان بازرسی کل کشور در انتخابات میان دوره‌ای پنجمین دوره مجلس شورای اسلامی که طی نامه شماره ۱۱۲۹۸۱/۱۱ مورخ ۱۳۷۵/۱۱/۳ دفتر رئیس جمهور جهت اطلاع شورا ارسال گردیده بود، در جلسه سه شنبه ۱۳۷۵/۱۱/۱۶ شورای نگهبان مطرح شد. از نظر این شورا حکم مذکور با قانون اساسی و قوانین عادی سازگاری ندارد؛ زیرا قانون اساسی برای تضمین سلامت انتخابات، نظارت شورای نگهبان را پیش‌بینی کرده، بر حسب نظر تفسیری شورا این نظارت هم استصوابی است، قانون عادی هم برای رسیدگی به کار مجریان، بازرسی وزارت کشور را پیش‌بینی کرده، با این وضع، محلی برای بازرسی دیگری در قانون وجود ندارد. وزارت کشور هم تحت نظر ریاست جمهوری است که وظایف قانونی خود را در حوزه کار آن وزارت از طریق وزیر کشور اعمال می‌نماید. لذا انتظار هست در حکم مذکور تجدید نظر فرماید.

دبیر شورای نگهبان

احمد جنتی

شماره: ۱۱۴۲۴۱

تاریخ: ۱۳۷۵/۱۱/۲۳

شورای محترم نگهبان قانون اساسی

بازگشت به نامه شماره ۷۵/۲۱/۱۴۰۷ مورخ ۱۳۷۵/۱۱/۱۶، توجه اعضاء محترم آن شورا را به موارد ذیل جلب می‌نمایم:

۱- رئیس جمهور به استناد اصل ۱۱۳ قانون اساسی، بعد از مقام معظم رهبری بالاترین مقام رسمی کشور و مجری قانون اساسی و به موجب اصول ۱۲۱ و ۱۲۲، پاسدار قانون اساسی و مسئول انجام وظایف قانونی خود در برابر ملت، رهبر و مجلس می‌باشد و به موجب نظریه تفسیری شماره ۸۲۵۵/ش مورخ ۱۳۵۹/۹/۱۲ شورای

نگهبان از اصل ۱۱۳، و ماده (۱۵) قانون تعیین حدود وظایف و اختیارات و مسئولیت‌های ریاست جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۵، رئیس جمهور به منظور اجرای صحیح و دقیق قانون اساسی حق اخطار و تذکر به قوای سه‌گانه کشور را دارد.

۲- براساس ماده (۱۳) قانون تعیین حدود وظایف و اختیارات رئیس جمهور، به منظور پاسداری از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و در اجرای اصل ۱۱۳ قانون اساسی، رئیس جمهور از طریق نظارت، کسب اطلاع، بازرسی، پیگیری، بررسی و اقدامات لازم مسئول اجرای قانون اساسی است. از جمله حقوق مسلم و پذیرفته شده برای مردم در قانون اساسی حق انتخاب شدن و انتخاب کردن است. طبیعی است که رئیس جمهور بدون مداخله نمی‌تواند ضامن این امر مهم باشد.

۳- انتخابات یک امر کاملاً اجرایی است و از این جهت در حیطه وظایف قوه مجریه است که براساس اصل ۶۰ قانون اساسی اعمال قوه مجریه از طریق رئیس جمهور و وزرا است و براساس اصل ۱۳۴ و ۱۳۷ رئیس جمهور بر کار وزیران، نظارت تام داشته و آنها در قبال رئیس جمهور مسئول می‌باشند؛ لذا امر بازرسی انتخابات مجلس و کلیه انتخابات‌ها از سوی رئیس جمهور، بازرسی عملکرد شورای نگهبان نیست، هر چند آن نیز می‌تواند باشد، بلکه در مرحله اول، نظارت بر عملکرد مجریان انتخابات است و این نظارت در عرض نظارت استصوابی شورای نگهبان نیست.

با عنایت به موارد فوق، به نظر می‌رسد اصرار شورای محترم نگهبان در این باره، می‌تواند متضمن شائبه سلب اختیارات قانونی از رئیس جمهور باشد؛ لذا مقتضی است رسماً از این نظریه عدول شود.

اکبر هاشمی رفسنجانی

رئیس جمهوری اسلامی ایران

شماره: ۷۵/۲۱/۱۴۵۹

تاریخ: ۱۳۷۵/۱۲/۲

جناب آقای حجت‌الاسلام والمسلمین آقای هاشمی رفسنجانی

ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران

با سلام

نامه شماره ۱۱۴۲۴۱ مورخ ۱۳۷۵/۱۱/۲۳ در جلسات متعدد شورای نگهبان مطرح

و نظر شورا بدین شرح اعلام می‌گردد:

اولاً در مورد تشکیلات بازرسی ریاست جمهوری، نظر جناب‌عالی را به پاسخ شورای نگهبان به نامه ریاست معظم جمهوری وقت به شماره ۴۲۱۴ تاریخ ۱۳۶۰/۱۱/۱ که به پیوست^(۱) ارسال می‌گردد، جلب می‌نماید.

ثانیاً در مورد بازرسی سازمان بازرسی کل کشور از انتخابات، نظر شورای نگهبان بدین شرح اعلام می‌گردد:

نظارت بر کلیه انتخابات همانند بررسی مصوبات مجلس و تطبیق آنها با موازین اسلام و قانون اساسی، و تفسیر قانون اساسی، به نص قانون اساسی به عهده شورای نگهبان است و هیچ‌یک از این وظایف را، حتی پاره‌ای از موارد، نمی‌توان به عهده مقام یا دستگاه دیگری گذاشت؛ چنانکه مسئولیت‌های مقامات و نهادهای دیگر مانند رهبری، ریاست جمهوری، قوه قضائیه، قوه مقننه، دیوان محاسبات، دیوان عدالت اداری و امثال آنها را نیز نمی‌توان از تشکیلات دیگری خواست و گرنه اصل ۵۷ نقض و تداخل قوا صورت خواهد گرفت. به همین دلیل بسیاری از مصوبات مجلس را که در برخی از موارد، رسیدگی به تظلمات و شکایات را به عهده جای دیگری نهاده بود، شورا برخلاف اصل ۱۵۹ قانون اساسی شناخته و رد کرد. اصل ۹۹ و تعدادی از اصول دیگر هم مانند اصل ۱۵۹ است.

سازمان بازرسی کل کشور طبق اصل ۱۷۴ براساس حق نظارت قوه قضائیه بر خُسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در خصوص دستگاه‌های اداری به‌وجود آمده و مربوط به حوزه کار قوه قضائیه می‌باشد و به هیچ وجه به امر انتخابات و مسئولیت شورای نگهبان ارتباط ندارد. ضمناً اصل ۱۱۳ نیز مربوط به جایی است که اصلی از اصول قانون اساسی یا به کلی اجراء نشده باشد یا متوقف شده باشد. در اینجا وظیفه ریاست جمهور است که از مقامات مسئول بخواهد آن اصل را اعمال کنند و آن هم به مسائلی از قبیل انتخابات مربوط نمی‌باشد.

دبیر شورای نگهبان

احمد جنتی

۱. برای آگاهی از این پیوست، بنگرید به: نظریه تفسیری شماره ۴۲۱۴ مورخ ۱۳۶۰/۱۱/۱ شورای نگهبان در خصوص اصل ۱۱۳، مندرج در بند ۳-۱.

امام خمینی (ره):

وازشورای محترم مکملان می خواهم و توصیه می کنم، چه در نسل حاضر و
چه در نسل های آینده که با کمال دقت و قدرت و طایف اسلامی و ملی خود
را ایفا و تحت تاثیر هیچ قدرتی واقع نشوند و از قوانین مخالف با شرع مطهر و
قانون اساسی بدون هیچ ملاحظه ای جلوگیری نمایند.

(صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۴۲۲)

آدرس: تهران، خیابان شهید سپهبد قرنی،
کوچه شهید دهقانی نیا (خسرو سابق)، پلاک ۱۲
صندوق پستی: ۱۳۱۴۵ - ۱۴۶۳
تلفکس: ۰۲۱ - ۸۸۳۲۵۰۴۵
info@shora-rc.ir
www.shora-rc.ir